

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Кафедра англійської філології

На правах рукопису

СТУПНИЦЬКА ВІКТОРІЯ МИРОСЛАВІВНА

ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО
НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ

Спеціальність: 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література)

Освітньо-професійна програма: Середня освіта
(Англійська мова та зарубіжна література)

Робота на здобуття освітнього ступеня Магістр

Науковий керівник:

ЛЕСИК ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА

кандидат філологічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 4

засідання англійської філології

від 7 листопада 2024 р.

Завідувач кафедри

 Ущина В.А.

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

Ступницька Вікторія Мирославівна. Застосування комунікативно-ситуативного підходу до навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови в базовій школі

Випускна кваліфікаційна робота розглядає актуальну проблему застосування комунікативно-ситуативного підходу для навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови в базовій середній школі.

Об'єктом дослідження є процес навчання діалогічного мовлення учнів на уроках англійської мови в базовій середній школі; предметом дослідження є комунікативно-ситуативний підхід як ефективний засіб навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови.

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні основи комунікативно-ситуативного підходу, досліджено наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів з питань розвитку діалогічного мовлення та застосування ситуативного підходу в навчальному процесі.

Другий розділ присвячений методиці застосування комунікативно-ситуативного підходу на уроках англійської мови. У ньому розкрито принципи використання комунікативних ситуацій для розвитку діалогічних навичок учнів, а також обґрунтовано методи і прийоми, що сприяють ефективному навчанні діалогічного мовлення.

У третьому розділі проведено експериментальне дослідження, яке підтвердило ефективність застосування комунікативно-ситуативного підходу для формування діалогічної компетентності учнів базової середньої освіти.

У загальних висновках підсумовано основні результати дослідження та запропоновано методичні рекомендації щодо впровадження комунікативно-ситуативного підходу на уроках англійської мови для покращення рівня діалогічного мовлення учнів.

Ключові слова: комунікативно-ситуативний підхід, діалогічне мовлення, англійська мова, комунікативна ситуація, методика навчання, базова середня освіта.

ABSTRACT

Stupnytska Viktoriya Myroslavivna. The Application of the Communicative-Situational Approach to Teaching Dialogic Speech in English Lessons in Basic School

The graduation qualification paper addresses the relevant issue of applying the communicative-situational approach to teaching dialogic speech in English lessons at the basic secondary school level.

The object of the research is the process of teaching dialogic speech to pupils in English lessons at the secondary school level; the subject of the research is the communicative-situational approach as an effective means of teaching dialogic speech in English lessons.

The first chapter explores the theoretical foundations of the communicative-situational approach, reviewing scientific works of domestic and foreign authors on the development of dialogic speech and the application of the situational approach in the educational process.

The second chapter focuses on the methodology of applying the communicative-situational approach in English lessons. It discusses the principles of using communicative situations to develop students' dialogic skills and justifies methods and techniques that promote effective teaching of dialogic speech.

The third chapter presents an experimental study, which confirmed the effectiveness of the communicative-situational approach for the development of dialogic competence of pupils in basic school.

The general conclusions summarize the main results of the research and provide methodological recommendations for the implementation of the communicative-situational approach in English lessons to improve students' dialogic speech proficiency.

Keywords: communicative-situational approach, dialogic speech, English language, communicative situation, teaching methodology, basic secondary education.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ	9
1.1. Сутність та основні принципи комунікативно-ситуативного підходу до навчання діалогічного мовлення	9
1.2. Психофізіологічні аспекти діалогічного мовлення	15
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ	24
2.1. Доцільність застосування методу ситуативного навчання у формуванні діалогічної компетентності на уроках англійської мови в базовій школі.....	24
2.2. Методика використання комунікативних ситуацій у навчанні діалогічного мовлення учнів базової школи	31
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ БАЗОВОЇ ШКОЛИ	38
3.1. Експериментальне дослідження ефективності впровадження комунікативно-ситуативного підходу у навчанні діалогічного мовлення учнів базової школи..	38
3.2. Оцінка ефективності впровадження комунікативно-ситуативного підходу у навчанні діалогічного мовлення учнів базової школи	47
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. Система шкільної освіти нині переживає бурхливий процес оновлення, спрямований на те, щоб підготувати здобувачів освіти до життя в динамічному суспільстві, яке активно розвивається. Ці зміни мають на меті не лише надати школярам знання, а й навчити їх творчо і креативно мислити, самостійно здобувати інформацію, адаптуватися до нових умов та успішно реалізовувати себе в особистому та професійному житті.

Одним із ключових напрямків реформування освіти є модернізація викладання іноземних мов, зокрема англійської. Відповідно до соціальних запитів суспільства, Закон України "Про освіту" (2017 р.), Національна доктрина розвитку освіти та Державний стандарт базової середньої загальної освіти визначають комунікативну спрямованість як пріоритет у вивченні іноземних мов, особливо в контексті середньої школи.

Тому основна мета, яка постає перед закладами загальної середньої освіти сьогодні – сформуванню у здобувачів базової середньої освіти достатній рівень комунікативної компетентності, яка сприяє підвищенню якості мовної та мовленнєвої освіти, а також забезпечує готовність школярів до міжкультурного спілкування і, зокрема, діалогічного мовлення, як важливої його складової.

Цей підхід ґрунтується на тому, що знання мови – це не просто набір граматичних правил та слів. Це, перш за все, інструмент для спілкування, самовираження та пізнання світу.

Аналіз педагогічної літератури свідчить, що проблема розвитку діалогічної компетентності є багатогранною і досліджується у межах педагогіки, психології, лінгводидактики та інших наук. Суттєвий внесок у вивчення теоретичних засад діалогічного мовлення зробили вітчизняні та зарубіжні науковці, такі як А. Алхазішвілі, М. Вайсбурд, О. Вишневський, Г. Короненко, С. Литвиненко, Р. Мільруд, О. Міролюбова, С. Ніколаєва, О. Петрашук та інші. Їхні праці охоплюють теоретичні основи діалогічного мовлення, методика його навчання, дидактико-методичні аспекти формування

діалогічних умінь учнів. Особливу увагу приділено принципу ситуативності у навчанні мови (Л. Васильєва, І. Кочан, К. Кусько, Л. Паламар, Г. Швець), а також сутності комунікативної ситуації (В. Бухбіндер, Є. Пассов, Г. Рогова, В. Скалкін, О. Щукін, Г. Китайгородська та інші).

Дослідження діалогічного мовлення та методики його навчання залишаються актуальними, оскільки ця тема постійно збагачується новими аспектами, методами та питаннями, які вимагають наукового осмислення відповідно до нових викликів освіти. З огляду на це, вибір теми магістерської роботи є обґрунтованим і відповідає потребам сучасної методики навчання.

Мета дослідження – обґрунтувати теоретичні та методичні засади застосування комунікативно-ситуативного підходу у формуванні діалогічної компетентності учнів базової школи, розробити методику його впровадження й експериментально перевірити її ефективність.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність та основні принципи комунікативно-ситуативного підходу до навчання діалогічного мовлення;
- дослідити психофізіологічні аспекти, що впливають на формування діалогічної компетентності учнів;
- розробити методику використання комунікативних ситуацій у навчанні діалогічного мовлення, з урахуванням різних типів діалогу;
- запропонувати методи й прийоми комунікативно-ситуативного навчання, які забезпечують розвиток діалогічного мовлення учнів;
- провести експериментальну перевірку ефективності розробленої методики в умовах базової школи.

Об'єкт дослідження – процес навчання діалогічного мовлення учнів базової школи.

Предмет дослідження – застосування комунікативно-ситуативного підходу у навчанні діалогічного мовлення учнів на уроках англійської мови в базовій школі.

Для реалізації поставлених завдань застосовано такі **методи дослідження**: теоретичні – порівняння, аналіз та синтез психолого-педагогічної, методичної літератури для визначення поняттєво-категорійного апарату й обґрунтування теоретико-методичних засад дослідження; емпіричні – спостереження за освітнім процесом, бесіди з вчителями й учнями, педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності запропонованої методики; математичної статистики та обробки результатів дослідження для підтвердження вірогідності й надійності отриманих експериментальних даних.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що у роботі запропоновано й обґрунтовано модель навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови, що базується на комунікативно-ситуативному підході, яка враховує специфіку вікових особливостей та когнітивних можливостей здобувачів базової середньої освіти. Оцінено вплив ситуативного навчання на формування навичок та вмінь діалогічного мовлення. Проведення педагогічного експерименту надало нові емпіричні дані про результативність впровадження комунікативно-ситуативного підходу, що дозволяє розширити уявлення про його вплив на формування діалогічної компетентності.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати та методичні рекомендації з використання комунікативно-ситуативного підходу можуть бути використані вчителями англійської мови для підвищення ефективності навчання діалогічного мовлення, слугувати основою для створення посібників та методичних розробок з формування діалогічної компетентності учнів на уроках англійської мови в закладах загальної середньої освіти.

Апробація результатів дослідження. Напрацювання за темою дослідження були опубліковані в збірнику матеріалів IV Міжнародної наукової конференції «Наукові орієнтири: теорія та практика досліджень» (18 жовтня 2024 р., м. Вінниця).

Структура та обсяг магістерської роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (75 найменувань), додатків і становить 71 сторінку друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

1.1. Сутність та основні принципи комунікативно-ситуативного підходу до навчання діалогічного мовлення

У сучасному навчанні іноземної (англійської) мови в базовій школі важливо ефективно використовувати методи та підходи, які забезпечують розвиток комунікативних вмінь і навичок учнів. Один із таких підходів – комунікативно-ситуативний підхід, який сприяє формуванню вмінь та навичок діалогічного мовлення здобувачів освіти. Розглянемо цей підхід детальніше.

Комунікативний підхід – це сучасна стратегія, що орієнтована на формування у здобувачів освіти комунікативної компетентності, яка передбачає здатність ефективно використовувати мову у різноманітних соціально-комунікативних ситуаціях. У сучасних дослідженнях іншомовна комунікативна компетентність трактується як ступінь сформованості досвіду міжособистісного спілкування, взаємодії, що є необхідною складовою успішного функціонування людини в суспільстві, взаємодії і комунікації (спілкуванню) з навколишнім світом, з урахуванням її здібностей, потреб, можливостей і соціального статусу [37, с. 13].

Цей підхід базується на функціональному та когнітивному принципах, де акцент робиться на мовленнєву діяльність, інтеграцію видів мовленнєвої діяльності, використання інтерактивних методів навчання. Мета комунікативного підходу полягає в тому, щоб здобувачі освіти спочатку набули навичок усного (розмовного, діалогічного) мовлення та вміли правильно сприймати мову на слух та взаємодіяти між собою [78, с. 27].

Традиційні методи навчання мови зосереджувалися переважно на формуванні граматичних та лексичних навичок, що було зумовлено

історичними обставинами: упродовж тривалого часу лише невелика частина населення мала можливість подорожувати, а основним засобом комунікації залишалося письмове мовлення. У цьому контексті засвоєння норм правильного й грамотного письма виступало ключовою метою мовного навчання, тоді як аудіювання та усна комунікація відігравали другорядну роль [65, с. 56].

У XXI столітті глобалізація та інтенсифікація міжнародної взаємодії значно змінили уявлення про освіту, зокрема про навчання іноземних мов, серед яких домінуюче місце займає англійська мова. В умовах розширення міжкультурного спілкування, постійного обміну досвідом і знаннями між представниками різних країн і національностей, акцент у навчанні зміщується на формування комунікативної компетентності.

Саме тому комунікативний підхід набуває першочергового значення у викладанні іноземних мов, особливо у навчанні діалогічного мовлення. Дидактична основа цього підходу передбачає використання змодельованих ситуацій реального життя, які сприяють розвитку автентичного мовленнєвого середовища. У центрі уваги перебуває не лише засвоєння мовних структур, а й активне використання мови як засобу спілкування.

Роль учителя в умовах комунікативного підходу полягає у створенні умов для ефективної взаємодії між учнями шляхом добору відповідних комунікативних вправ, орієнтованих на співпрацю, взаємодію та мовленнєву практику. Викладач виступає фасилітатором, який підтримує учнів у процесі навчання. При цьому його завдання полягає в участі у комунікативних ситуаціях як рівноправного партнера, а не в ролі суворого контролера чи оцінювача [78].

Навчання іноземної (англійської) мови спрямоване на формування базового механізму спілкування англійською мовою, який здобувачі освіти після закінчення навчального закладу можуть вдосконалювати і розвивати в майбутньому відповідно до власних цілей, зважаючи на свої потреби і можливості [13, с. 334].

Основні цілі навчання іноземної (англійської) мови визначаються засвоєнням мовних знань, розвитком мовленнєвих навичок та вмінь, які в сукупності складають основу володіння іноземною (англійською) мовою.

Науковці оцінюють рівень володіння здобувачами освіти базової середньої школи (5-9 класи) діалогічною компетентністю іноземної (англійської) мови таким чином:

1. Формування здатності до ефективної міжкультурної взаємодії, яка включає невимушене спілкування з представниками інших національностей, що розмовляють іноземними мовами та належать до відмінних культур. Це передбачає врахування національних і культурних цінностей, звичаїв та традицій різних народів. Володіння достатнім рівнем іншомовної компетентності дозволяє створювати сприятливу атмосферу під час діалогів чи полілогів, обмінюватися інформацією та думками, а також підтримувати дружню комунікацію. Знання вербальних і невербальних стратегій комунікації сприяє ефективній взаємодії з урахуванням культурних особливостей співрозмовників [27, с. 276].

2. Орієнтація на досягнення конкретних освітніх цілей, пов'язаних із формуванням іншомовної компетентності, де іноземна (англійська) мова використовується як інструмент для досягнення запланованих результатів. Процес навчання враховує професійний контекст, психологічні, ситуаційні та соціальні умови, що впливають на розвиток навичок професійної комунікації, формування вміння вести діалог або професійно спрямовану комунікацію [25, с. 19].

3. Розвиток здатності до вільного, точного та доречного використання мовленнєвих засобів у ситуаціях професійного, навчального, соціального та суспільного спілкування. Це включає вміння оперувати мовними структурами відповідно до методичних рекомендацій, слухати співрозмовника та вдосконалювати практичні знання у використанні іноземної мови. Такий підхід забезпечує реалізацію інформаційно-комунікативних функцій, а також розвиток

інтерактивних, перцептивних та комунікативних навичок здобувачів освіти, необхідних для ефективної взаємодії [40, с. 35].

4. Набуття знань, умінь та навичок, які визначають рівень володіння іноземною мовою, рівень особистісного розвитку, готовність до професійної діяльності, кар'єрного зростання та професійного спілкування. [34, с. 117].

Отже, компетентність у діалогічному мовленні – це здатність реалізовувати усномовленнєву комунікацію у діалогічній формі в життєво важливих для певного віку сферах і ситуаціях спілкування відповідно до комунікативного завдання. Компетентність у діалогічному мовленні передбачає, що мовець уміє планувати, здійснювати й коригувати власну комунікативну поведінку під час породження та варіювання іншомовного мовлення у різних типах діалогічних висловлювань відповідно до певної ситуації спілкування (контексту), мовленнєвого завдання і комунікативного наміру та згідно правил спілкування у конкретній національно-культурній спільноті [42, с. 309].

Козак С. В. вважає, що найважливішим елементом «іншомовної діалогічної компетентності» є поняття «лінгвістичні елементи або складові». Це комплекс конкретних знань, умінь і навичок, які через гармонійне поєднання формують комплексну майстерність мовця, розуміння засобів мови та знання достатньої кількості окремих лексичних мовних одиниць, їх значень, форм, структур, варіацій і зв'язків між ними у певному контексті [27, с. 12].

У структурі поняття «компетентність у діалогічному мовленні» дослідники виділяють такі елементи:

1) граматики: містить у собі практичні навички та знання, необхідні для оволодіння граматичними ресурсами іноземної мови;

2) словниковий запас: забезпечує володіння лексичними та стилістичними елементами англійської мови;

3) семантика: включає в себе здатність здобувачів базової загальної середньої освіти розуміти значення окремих слів, пов'язувати його із загальним контекстом, а також правильно будувати речення та розпізнавати зв'язки в

межах лексичних одиниць, контексту, граматичних компонентів, структур чи категорій;

4) орфоепія та фонологія: передбачає володіння навичками правильної вимови, інтонування, ритміки мовлення, а також здатність розпізнавати та відтворювати фонологічні особливості англійської мови, що сприяє ефективному усному спілкуванню та засвоєнню звукової системи мови [84, с. 7].

Важливим аспектом навчання діалогічного мовлення є ситуативний підхід. Його мета – адаптувати мовлення до конкретної ситуації, конкретного контексту, конкретного співрозмовника.

Основними характеристиками ситуативного підходу є:

1. Аналіз ситуації. Учасники діалогу повинні усвідомлювати контекст, мету та завдання спілкування, а також деталі конкретної ситуації. Наприклад, існує відмінність між формальним і неформальним мовленням, тому для правильного реагування на обставини важливо навчити учнів ефективно аналізувати ситуації, в які вони потрапляють.

2. Відбір мовних і мовленнєвих засобів. Залежно від ситуації під час спілкування добираються відповідні мовні форми, лексика, граматичні структури тощо. У діловому спілкуванні використовуються офіційні вислови, у дружньому колі можна використовувати сленг чи місцеві діалекти.

3. Адаптація до співрозмовника. Ситуативний підхід у діалогічному мовленні враховує особливості співрозмовника (володіння мовою, ставлення до спілкування, поведінку, емоційний стан тощо). Наприклад, у розмові з дорослими можна використовувати складніші терміни і поняття, а у ході діалогу між дітьми потрібно добирати прості і зрозумілі для них вирази.

4. Реагування на зміни, які виникають у реальному спілкуванні і взаємодії. Співрозмовник повинен вміти адаптуватися, адаптувати своє мовлення, емоції, міміку, жести, поведінку до нових ситуацій.

Ситуативний підхід сприяє розвитку ефективної комунікації, а також забезпечує успішне взаєморозуміння між учасниками діалогу. Це важливий

аспект формування навичок діалогічного мовлення здобувачів базової середньої освіти [19].

Комунікативно-ситуативний підхід – це методологічний підхід до навчання іноземних мов, який акцентує увагу на розвитку комунікативних навичок здобувачів освіти. Основна ідея цього підходу полягає в тому, що мова вивчається в реальних життєвих ситуаціях, у яких учні можуть застосовувати отримані знання в ході практичної діяльності, у нашому випадку у спілкуванні.

Основні принципи комунікативно-ситуативного підходу включають:

- комунікативність: учні вивчають англійську мову з метою ефективно спілкуватися в реальних життєвих ситуаціях;
- ситуативність: вивчення іноземної мови пов'язане з конкретними життєвими ситуаціями (подорожі, навчання, робота, соціальні події тощо);
- функціональний підхід: мова вивчається, не тільки для граматичної правильності, але й для використання її в реальних ситуаціях, функціональних завданнях (спілкування по телефону, написання листа тощо);
- аутентичність: при вивченні мови використовуються реальні (аутентичні) матеріали (аудіо, відео, тексти), які допомагають учням розуміти іноземну мову (англійську) мову в різних життєвих ситуаціях.
- контекст: здобувачі освіти вивчають іноземну мову через конкретний контекст, що забезпечує краще сприйняття, розуміння та використання мови.

Значення використання комунікативно-ситуативного підходу у вивченні англійської мови полягає в тому, що здобувачі освіти навчаються ефективно виражати свої думки, почуття, ставити запитання, відповідати та взаємодіяти з іншими людьми. Такий підхід сприяє не лише розвитку мовних, але й соціальних навичок.

Знання англійської мови є важливим інструментом у реальних життєвих ситуаціях, таких як подорожі, покупки тощо у спілкування з носіями мови. Це забезпечує практичну цінність мовних навичок учнів. Більш того, використання комунікативно-ситуативного підходу стимулює в учнів зацікавленість у навчанні, оскільки вони бачать конкретні результати і можливості для застосування знань у реальному житті.

Отже, комунікативно-ситуативний підхід є ефективним як у навчанні іноземних мов загалом, так і в навчанні діалогічного мовлення зокрема, оскільки він сприяє розвитку комунікативних навичок та надає здобувачам освіти можливість практично застосовувати мову в різноманітних життєвих ситуаціях.

1.2. Психофізіологічні аспекти діалогічного мовлення

Діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як слухач так і мовець [49, с. 148].

Визначення діалогу у методиці викладання іноземних мов розглянуто у працях багатьох науковців, вчених, лінгвістів: С. Ю. Ніколаєвої, А. А. Леонтьєва, Ф. М. Файзієва, Л. Ш. Умурова Л. П. Якубинського та інших. У нашій роботі ми спираємось на визначення діалогу у наукових працях Ф. М. Файзієва та Л. Ш. Умурова, які розглядають цей феномен, як процес обміну текстуально-організованою інформацією, як взаємодію, яка визначається соціальними умовами та відображає соціокультурну приналежність його учасників, які займають активні позиції в процесі розгортання діалогу [81, с. 1163].

Дослідження, проведені С. Ю. Ніколаєвою, показали, що найбільш поширеними є чотири основні типи взаємодії (діалогів):

- розширений діалог (діалог-розширення);
- угода про діалог (діалог-домовленість);

- обговорення враженнями, обмін думками через діалог (діалог-обмін думками (враженнями));

- діалогічне обговорення (діалог-дискусія) [49, с. 154].

Найбільш привабливою частиною освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти є динамічний тип взаємодії (динамічний діалог).

Це пояснюється тим, що діалог є живим прикладом спілкування у формалізованій (або неформалізованій) формі та дає багате джерело необхідного матеріалу про те, як виражати різні комунікативні наміри, думки, побажання, відчуття тощо [81, с. 1164].

У статті «Психофізіологічні аспекти розвитку мовної компетенції» автори Хомчук О. П. та Велика К. І. розглядають психологічні аспекти, пов'язані з розвитком діалогічної компетентності учнів базової школи.

Компетентність у діалогічному мовленні передбачає оволодіння знаннями про закономірності мовної і мовленнєвої системи та практичними вміннями і навичками, які дозволяють використовувати мову в мовленнєвій діяльності та спілкуванні. Вона є компонентом комунікативної компетентності, що дозволяє людині розуміти і аналізувати ситуації, досягати результатів в особистій, професійній та інших сферах життя. Основною функцією діалогічної компетентності є вміння вибирати та використовувати мовні засоби і форми, які відповідають умовам, цілям та ситуаціям комунікації.

Психологічні аспекти розвитку компетентності у діалогічному мовленні включають такі чинники: мотивацію, наполегливість і самодисципліну, а також подолання мовної тривоги. Зокрема, наявність вираженої мотивації до вивчення англійської мови сприяє наполегливості та успіху, оскільки усвідомлення можливостей вивчення іноземної мови та особисті мотиви і бажання є важливими факторами розвитку вміння вести діалог. У результаті, розвиток наполегливості та самодисципліни сприяє успішному оволодінню новими знаннями, вміннями та навичками, що стосуються організації діалогу та участі в ньому, здатності відстояти свою думку, підтримати, заперечити або спростувати позицію співрозмовника.

Водночас, страх перед помилками в мовленні та незручностями, які можуть виникнути в ході діалогу, може перешкоджати розвитку мовної компетентності. Тому стратегії подолання мовної тривоги дозволяють адаптуватися до помилок і поліпшувати навички їх подолання, що, в свою чергу, дає можливість впевненіше почуватися при виникненні помилок у наступних діалогах.

Таким чином, розвиток діалогічної компетентності тісно пов'язаний зі сприятливими соціально-психологічними умовами, здібностями, можливостями, бажаннями та мотивацією людини [4].

Для оволодіння діалогічним мовленням, тобто вмінням вести діалог, підтримувати дискусію здобувачам базової середньої освіти необхідно набути таких навичок:

- бути учасником повсякденних ситуацій спілкування: розмова, обмін інформацією, уточнення, прохання про роз'яснення, висловлення свого ставлення до проблеми, свого бачення щодо її вирішення, обговорення, дружнє спілкування в ігровому середовищі;

- вміння обговорювати книги, фільми, теле- та радіо шоу, вести розмову з вчителями, друзями, однолітками чи батьками щодо прочитаного, прослуханого чи переглянутого;

- вміння попросити про допомогу, дати пояснення тощо;

- участь у полілогах, враховуючі норми і моральні правила тієї країни, мова якої вивчається, у тому числі у формі дискусій, пошуку і обміну інформацією, висловлення власного ставлення, поглядів, зауважень або пропозицій, дискусії, брати відповідальність на себе, проявляти ініціативу під час розмови, відповідно до мовних норм і правил поведінки, що діють між представниками різних країн; задавати питання співрозмовнику та уточнювати свої думки та погляди, давати пояснення/доповнення/уточнення, реагувати на сказане/обговорене/прочитане/почуте/побачене [25, с.155];

- вміння підтримувати діалог різних типів (діалог-розпитування, обмін ідеями, судженнями, пропозиціями, зауваженнями, а також заклик до певних дій або вчинків); [20, с. 56; 49, с. 152].

Варто зазначити, що досвід участі в діалозі може бути як позитивним так і негативним, але саме в процесі спілкування, ведення діалогу людина розкривається найбільше і найкраще. У цьому контексті велика увага приділяється обговоренню тактики ведення діалогу іноземною (англійською) мовою, а також аналізу мовних, лінгвістичних і психологічних особливостей.

С. Ю. Ніколаєва, Н. І. Гез, М. В. Ляховицький, А. А. Миролубов, С. К. Фоломкіна, С. Ф. Шатілов виділяють наступні психологічні особливості діалогічного мовлення як: двосторонній (різнобічний) характер, зверненість, спонтанність, вмотивованість, емоційна забарвленість, ситуативність [49, с. 157; 14, с. 168; 87, с. 157].

Діалогічне мовлення розглядається як процес спільного/партнерського характеру. Кожен співрозмовник функціонує не лише як суб'єкт певного комунікативного акту, а й як його об'єкт [64, с. 1279]. Завдання мовця полягає в тому, щоб привернути і утримати увагу слухача, забезпечити сприйняття вербального (невербального) інформаційного повідомлення.

Основний потік інформації йде від мовця до слухача (мовець – активний учасник діалогу, слухач – пасивний), але частина потоку інформації може мати зворотній характер, тобто інформація іде у зворотному напрямку: від слухача до мовця (коли відбувається обмін ролями активного і пасивного учасників (комунікантів)). Завдання мовця зводиться не лише до передачі, уточнення, узагальнення чи повторення інформації, оскільки йому потрібно не тільки слухати своє власне мовлення, а й сприймати сигнали, знаки, які показують, реакцію співрозмовника, тобто слухача.

Л. П. Якубинський зауважує, що «...будь-яка комунікація є взаємодією, яка намагається уникнути однобічності та хоче бути двосторонньою або двобічною, тобто «діалогічною», яка має два або більше учасників спілкування»,

тому двосторонній характер взаємодії є психологічною особливістю діалогічного мовлення [87, с. 189].

З психологічної точки зору діалогічне мовлення дітей базової школи (11-15 років), як і будь-який інший вид мовленнєвої діяльності, завжди помірне, вмотивоване, проте ця вмотивованість діалогічного мовлення у шкільних умовах присутня не завжди, чи можна сказати дуже рідко прослідковується.

Діалогічна компетентність характеризується зверненістю, тобто мова діалогу включає в себе звертання. Комунікація, обмін інформацією зазвичай відбувається шляхом прямого контакту між учасниками, які мають необхідні знання про умови та можливості спілкування. У зв'язку з цим, діалог передбачає зоровий контакт і незавершеність висловлювання співрозмовника, що доповнюється невербальними засобами спілкування (міміка, жести, рухи тіла, поза, зоровий, тактильний контакт тощо). Це має значення, оскільки їх не можна упускати чи ігнорувати при вивченні англійської мови, особливо в базовій школі [49, с.159].

Згідно з цим, ще однією психологічною особливістю діалогічного мовлення учнів базової школи є спонтанність. Відомо, що мовленнєва поведінка кожного учасника діалогу значною мірою зумовлюється мовленнєвою поведінкою партнера. Саме тому діалогічне мовлення, на відміну монологічного, неможливо спланувати заздалегідь. Обмін репліками відбувається досить швидко, і реакція вимагає нормального темпу мовлення. Це й зумовлює спонтанність, непередбачуваність мовленнєвих дій, потребує досить високого ступеня автоматизованості й готовності до використання мовного матеріалу [6, с. 306].

Зважаючи на спонтанність діалогічного мовлення, поведінка учасників може подекуди характеризуватися як неготовність до мовних дій у момент мовлення. У цьому випадку під час діалогічного спілкування мовці можуть зустрічатися з різними перешкодами, такими як: емоції, переживання, почуття, досвід, думки, не пов'язані з мовленнєвими актами, фонові події та інші незручності [9, с. 334]. Таким чином, у процесі спілкування яскраво

виражаються не стільки почуття та переживання співрозмовника, скільки його особистість, суб'єктивне ставлення до мовних засобів і мови загалом. Це можна продемонструвати через колорит мови та широке використання невербальних засобів (міміка, жести, рухи тіла тощо).

Як наслідок, мовці зазвичай не піклуються про те, наскільки комфортно їхнім слухачам сприймати інформацію, яку вони подають, через що другі можуть бути неуважними, не точно запам'ятати інформацію, говорити дуже тихо або дуже швидко. Через це розуміння мовлення може сповільнюватися в два рази, що очевидно є результатом недбайливого ставлення мовця до своїх слухачів. Водночас деякі дослідження показують, що розуміння мовлення покращується зі збільшенням швидкості мовлення. Однак, швидкість мовлення може бути збільшена лише до певної межі, оскільки надмірне прискорення мовлення важко, а іноді й неможливо розпізнати, що негативно впливає на розуміння [64, с. 1278; 71, с. 95].

Наступною характерною особливістю діалогічного мовлення є його експресивність, тобто емоційна забарвленість. Мовлення, як правило, емоційно забарвлене, оскільки мовець передає свої думки, почуття, ставлення до того, про що йдеться. Це знаходить відображення у відборі лексико-граматичних засобів, у структурі реплік, в інтонаційному оформленні, використанні розмовних кліше, невербальних засобів спілкування тощо [6, с. 306]. Характерними ознаками емоційного мовлення є: різке зниження і підвищення тону, наголос на ненаголошених складах, порушення логічних, змістовних і структурних меж висловлювань.

У зв'язку з вищевикладеним у ході діалогічного спілкування комунікантам (здобувачам базової середньої освіти) доводиться зтикатися з багатьма психофізіологічними труднощами. Ось декілька порад як з ними боротися:

- 1) уникати повторення попередніх тверджень (як своїх, так і вашого опонента);

2) оцінити загальний обсяг інформації, яку отримали на початку діалогічної взаємодії;

3) вчасно вставляти власні слова, звертання тощо відповідно до правил і норм комунікативної поведінки;

4) слухати свого співрозмовника та підтримувати рівний емоційний тон, стан;

5) слідкувати за точністю та правильністю свого мовлення;

б) вміти отримувати інформацію з ситуації, за допомогою як вербальних, так і невербальних засобів (жести, міміка, поза, емоції тощо) [9, с. 445].

Діалогічне мовлення є продуктом взаємодії мовленнєвих дій у межах чітко визначеної комунікативної ситуації та недостатнього часу, що визначає таку характеристику діалогічного спілкування, як ситуативність.

Ситуативність діалогічного мовлення є дуже важливою ознакою. Вона описана в працях таких вчених, як В. А. Бухбіндер, Е. М. Розенбаум, Ю. І. Пасова та багато інших дослідників цієї проблеми.

Під ситуативністю мається на увазі зовнішнє середовище, в якому відбувається комунікація: місце, час, особистість мовця, соціальна роль і стосунки між співрозмовниками тощо [46, с. 129]. Без урахування контексту, в якому відбувається спілкування, зміст спілкування часто залишається незрозумілим. Як наголошує Ю. І. Пасов, що зовнішніх обставин ситуації може не існувати в момент мовлення, але вони існують і знаходяться в голові, думках та почуттях співрозмовників. Наприклад, це може бути досвід, подія або інформація, яку знає лише людина, про яку ви говорите. Учні повинні навчитися домовлятися та налагоджувати діалог з людьми різних культур і національностей. У підлітковому віці в учнів формуються власні погляди на світ, власні переконання і своє бачення того, що відбувається.

Мовна толерантність, що є складовою діалогічної компетентності, є ефективним засобом формування у здобувачів базової середньої освіти сфери цінності особистості та соціальних навичок. Здобувачі освіти повинні навчитися толерантно спілкуватися з будь-якими людьми, співрозмовниками;

підтримувати контакт, лінії зв'язку, дотримуючись норм і правил мовленнєвого етикету; вислухати свого співрозмовника з повагою, терпимістю і повагою до думки інших; культурно висловлювати, обговорювати, захищати та відстоювати свою думку чи думку іншої людини, якщо вона є вірною; заохочувати співрозмовника продовжувати спілкування, обмінюватися думками, вести дискусію; адекватно вирішувати конфлікти в ході комунікації, спілкування; змінювати свою вербальну і невербальну поведінку, якщо у цьому є потреба; оцінювати успішність ситуацій чи своїх дій у спілкуванні; правильно обирати статус і ролі спілкування, коректно завершувати комунікацію [10, с. 149].

Розвиток діалогічної мовленнєвої компетентності в учнів базової школи включає в себе не лише психологічні, але й фізіологічні аспекти. Серед психофізіологічних аспектів, які впливають на розвиток діалогічної мовленнєвої компетентності, можна виділити наступні:

- когнітивні процеси. Оскільки участь у діалогах вимагає активної розумової діяльності, здобувачі освіти повинні навчитися швидко і правильно обробляти інформацію, відповідно реагувати та точно і зрозуміло для співрозмовника формулювати свої відповіді чи зауваження. При розвитку когнітивних процесів покращується і вдосконалюється діалогічної мовленнєва компетентність;
- фізіологія мовлення. В ході діалогічного мовлення, та й мовлення загалом, голосові зв'язки, м'язи обличчя та рота відіграють дуже важливу роль. Важливо правильно розвивати артикуляцію, чітке вимовляння звуків, дихання та інші фізіологічні особливості, щоб діти могли чітко розмежовувати поняття, розуміти суть діалогу та доступно, невимушено і безперешкодно висловлювати свої побажання;
- емоційний стан має чи не найбільший вплив на мовлення і спілкування. Негативні емоції, стрес, тривога, переживання можуть ускладнити діалог, викликати певні труднощі (невпевненість, запинки,

розгубленість, втрату уваги, відволікання, знервованість, некоректні висловлювання, помилки під час мовлення тощо). Вчителю необхідно навчити дітей керувати своїми емоціями під час спілкування, щоб не виникало ніяких неприємних моментів у ході самого діалогу. Керувати емоціями треба не тільки під час мовлення, а й взагалі у повсякденному житті.

- соціальна взаємодія з іншими є основною складовою діалогічної компетентності. Вчителям слід навчати дітей розуміти невербальні сигнали, виявляти співчуття, емпатію, толерантність, терпимість до співрозмовника, щоб вони вміли встановлювати контакт і підтримувати розмову.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що при навчанні діалогічного мовлення на уроках англійської мови необхідно враховувати психологічні, лінгвістичні та індивідуальні особливості дітей базової школи. Тому що це дозволяє співрозмовникам не тільки цілеспрямовано вести мовний діалог, підвищуючи доцільність, оперативність і раціональність висловлювань, а й дозволяє ефективно обмінюватися інформацією, дізнаватися нове і просто взаємодіяти, комунікувати.

Кожна усна форма комунікації має свої психологічні та лінгвістичні особливості, тому до навчання діалогічного мовлення здобувачів базової середньої освіти, як до однієї із цих форм, потрібен диференційований підхід.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ

2.1. Доцільність застосування методу ситуативного навчання у формуванні діалогічної компетентності на уроках англійської мови в базовій школі

Як вже зазначалося комунікативно-ситуативний підхід набуває особливої актуальності в умовах сучасної освіти, спрямованої на формування та розвиток комунікативної компетентності учнів. У цьому підрозділі розглянемо основні аспекти доцільності застосування методу ситуативного навчання, його вплив на ефективність навчального процесу та формування ключових компетентностей учнів.

Дослідженню ефективності використання методу ситуативного навчання для розвитку діалогічного мовлення здобувачів освіти на уроках англійської мови присвячені праці таких іноземних вчених як: Richards J. C., Rodgers T. S., Firth J. R. та ін. Українські вчені-дослідники Багрянцева О., Гапонова С. теж не лишилися осторонь проблеми впровадження ситуативного підходу до вивчення англійської мови, особливу увагу приділяли розвитку комунікативної компетентності.

Хоча ці джерела і є хорошою теоретичною основою для вивчення методів ситуативного навчання для вивчення англійської мови, проте їх педагогічний потенціал ще недостатньо вивчений.

Історія розвитку методики як науки показує, що сучасні методичні інновації, інноваційні технології були підготовлені протягом усього процесу розвитку підходів і методів у вивченні іноземних мов.

З середини XIX століття реформаторські рухи поширилися по всій Європі, заклавши основи для розвитку нових форм вивчення мови та порушуючи питання, вирішення яких є важливими й сьогодні.

У 1920-1930-х роках було кодифіковано, узагальнено принципи, які лягли в основу британського підходу до викладання англійської мови як іноземної в українських закладах загальної середньої освіти. А у подальшому розвиток цих принципів став основою ситуативного методу навчання англійської мови, розвитку діалогічного і монологічного, усного і писемного мовлення.

Основний принцип ситуативного навчання іноземної мови (англійської) полягає в тому, що матеріал повинен вводитися ситуативно, тому і мова теж повинна вивчатися ситуативно. В основі такого методу лежить те, що лексичні одиниці і граматичні структури пояснюються в конкретних життєвих чи практичних ситуаціях, які відтворюють події реального життя або схожі, до тих обставин, у яких живуть і навчаються здобувачі базової середньої освіти.

Термін «ситуативний підхід» (“the situational approach”) вперше використав британський лінгвіст А. С. Хорнбі (A. S. Hornby) у заголовку до серії своїх статей, які присвятив вивченню англійської мови.

Оскільки використання особливої, специфічної лексики та граматичних структур іноземної (англійської) мови визначається конкретними розмовними ситуаціями, ситуативні методи визначаються та обґрунтовуються теорією структуралізму. Кожен мовленнєвий акт відбувається в контексті певної ситуації в одній із сфер життя і діяльності суспільства.

Британські лінгвісти Ферт Дж. Р. (Firth J. R.) та Халлідей М. А. К. (Halliday M. A. K.) підкресливали, що мова – це явище, у якому значення, контекст і ситуація тісно пов'язані і доповнюють одне одного. Ключовим поняттям цього методу є ситуація, а за визначенням вченого С. Пітмана, ситуація складається з використання конкретних предметів, образів або реалій, які разом із мімікою, жестами, рухами тіла і діями створюють необхідну основу для використання ситуацій для розвитку комунікативних здібностей.

Основною метою навчання англійської мови в закладах загальної середньої освіти України є засвоєння учнями програмних мовних матеріалів з метою породження і розуміння висловлювань у ході спілкування на рівні, визначеним державними стандартами.

Для цього здобувачам освіти пропонується спілкуватися в конкретних ситуаціях, щоб вони могли самостійно вибрати мовні засоби, які найкраще підходять для реалізації їх комунікативних намірів і відповідають їх комунікативним цілям та допомагають опанувати іншомовну комунікативну компетентність. Ситуативний метод навчання англійської мови передбачає використання на уроках повсякденних життєвих ситуацій. Використання або створення таких ситуацій допомагає покращити вербальну та невербальну поведінку та комунікацію.

На жаль, багато підручників англійської мови для базової середньої освіти складаються здебільшого з вправ на засвоєння мовної структури, окремо від комунікативних ситуацій і функцій мови. Дуже мало реальних комунікативних ситуацій можна зустріти у сучасних підручниках, які Міністерство освіти і науки України рекомендує для вивчення англійської мови у закладах освіти. Навіть у функціональній граматиці є лише кілька вправ, які навчають здобувачів освіти працювати з мовними явищами і процесами, пов'язаними з конкретними комунікативними ситуаціями з реального життя.

Усе це призводить до того, що учні не дотримуються стереотипів поведінки в спілкуванні, а також у них можуть виникати психологічні бар'єри спілкування, які дуже складно подолати, а іноді навіть неможливо. Ситуативний підхід на уроках англійської мови особливо до розвитку діалогічного мовлення добре адаптований до завдання, які постають перед сучасною освітою щодо подолання психологічних труднощів, головним чином сором'язливості, скутості, психологічної напруги та тривоги, які заважають процесу спілкування і взаємодії іноземною мовою, яка вивчається.

Основою ситуативного підходу у розвитку діалогічного мовлення є ігровий елемент, а центральною, стрижневим елементом в цих ігрових

ситуаціях є виконавець – учень, який має задіяти всі свої психічні та психофізичні ресурси під час виконання мовленнєвої дії чи акту. Думки, спогади, уява, фантазія, емоції, воля (важливіші елементи ситуації, коли мова стає засобом досягнення мети), голос (варіюється залежно від мети і завдань), міміка, жести, паузи – все це робить мову живою. В той же час учні, які грають роль, вчаться діяти та комунікувати між собою.

Навчальні комунікативні ситуації можуть бути реальними чи уявними, слугуючи ефективними стимулами для застосування засвоєної лексики та конкретних граматичних конструкцій. Уявні чи спеціально створені (або штучні) комунікативні ситуації потребують певної деталізації зовнішніх обставин та умов, в яких має місце діалогічне спілкування, наявності вербального стимулу, визначення ролей, в яких комуніканти виступатимуть, стосунків між ними тощо [6, с. 305].

Навчальна комунікативна ситуація містить у собі такі структурні елементи: інструкцію (голосові стимули, опис ситуації, в якій відбувається голосова відповідь або процес комунікації), зразки очікуваних відповідей учнів (на рівні реплік-відповідей (одним реченням) або невеликих зв'язних висловлювань співрозмовників).

Для уроку англійської мови важливо підбирати, планувати і створювати будь-які навчальні комунікативні ситуації необхідні для досягнення конкретних цілей з урахуванням інтересів, побажань і мовної підготовки, вмінь і навичок здобувачів освіти.

Щоб навчальна ситуація, яка створюється на уроці, була наближена до реальності потрібно підбирати або вигадувати такі ситуації, які дуже часто зустрічаються у житті дітей. Ці ситуації повинні бути зрозумілими і не потребувати додаткового пояснення чи уточнення. Для того, щоб впровадження цього ситуативного методу на уроках англійської мови в базовій середній школі було ефективним, необхідно щоразу вводити в ситуацію нові події, вчинки людей, особливості поведінки тощо як систему взаємозв'язків, які будуть

доповнювати один одного. Ця система допоможе дітям краще зрозуміти навчальний матеріал, полегшить складний процес опанування англійської мови.

Відомий український педагог і правознавець Ушинський К. Д. підтримував думку, що будь-який метод навчання (особливо вивчення іноземної мови) повинен рухатися від відомого до невідомого (від того, що діти вже знають до чогось нового, відкривати їм англійську з різних сторін).

Один із ключових дидактичних принципів – принцип поступовості («від простого до складного») – передбачає організацію навчання, починаючи з простих, реальних, уявних або ігрових ситуацій, заснованих на вже відомих здобувачам освіти мовних одиницях, зокрема лексичних і граматичних. Поступово складність навчальних завдань зростає через впровадження нової лексики та граматики. Важливим аспектом є те, що навчальні ситуації мають бути актуальними та реалістичними, аби учні усвідомлювали їхню практичну цінність і можливість застосування у повсякденному житті. У зв'язку з цим тривають дискусії серед сучасних методистів. Зокрема, українська дослідниця Писарницька Є. Л. зазначає, що комунікативні завдання є ефективними тоді, коли вони включають засвоєні граматичні структури, а також типові та реальні ситуації, важливі для мовленнєвої практики учнів.

Використання таких комунікативних завдань має відповідати рівню сформованості мовленнєвих умінь і навичок здобувачів освіти, а також відображати їхній життєвий досвід. Для ілюстрації цього підходу можна навести приклад із теми «Clothes». На початковому етапі учням пропонується нова лексика: *jeans, trousers, shorts, dress, jacket, coat, T-shirt, shirt, skirt, blouse, sweater, cap, scarf, shoes, boots* – у поєднанні з часовою формою Present Simple дієслова *wear*. Після ознайомлення з матеріалом учитель організовує ситуативну вправу:

Уявіть, що ви познайомилися з новим однокласником. Він цікавиться, який одяг ви носите до школи у будні та на святкові події. Розкажіть йому про свій вибір.

Учитель може продемонструвати зразок виконання завдання:

On Monday, I wear a dress, jacket and shoes.

On Tuesday, I wear a tracksuit and sneakers.

On Wednesday, I wear jeans, a T-shirt, a sweater and sneakers.

On Thursday, I wear trousers, a blouse and shoes.

On Friday - a blouse and skirt with shoes.

Ця вправа виконується всіма учнями класу, що забезпечує як засвоєння нових мовних одиниць, так і практику вживання граматичних структур у контексті реальних або уявних комунікативних ситуацій.

Для формування стійких мовленнєвих навичок важливо створити достатню кількість різноманітних ситуацій, які сприяють засвоєнню мовного матеріалу. У процесі опанування теми «Одяг» учитель може запропонувати здобувачам освіти такі ситуації:

«Уявіть, що до класу прийшов новий учень. Він просить вас описати вчителів, зазначивши, хто у що одягнений, щоб їх можна було впізнати». (e.g., Today, the Ukrainian language teacher wears jeans, a blouse, a jacket, and shoes...).

Іншим завданням може стати така ситуація:

«Уявіть, що ви переписуєтеся з другом по листуванню з Великої Британії. Ви тільки почали спілкування і ніколи не бачили одне одного. У своєму листі він просить розповісти про національний одяг та про те, що ми носимо у будні й на свята» (e.g., Our national dress is the vyshyvanka. On holidays, we wear dresses, skirts, and suits. On weekdays, we wear everyday clothes, for example, a sports suit and sneakers...).

На початковому етапі використання цих вправ здобувачі освіти не мають на меті повноцінно висловлювати власні думки та бажання. Це скоріше імітація мовленнєвого процесу, яка дозволяє учням поступово адаптуватися до мовленнєвої діяльності, проявляючи особистісні якості, ініціативність та самостійність.

Як було зазначено вище, ефективність розвитку мовленнєвих навичок залежить від кількості та різноманітності навчальних ситуацій, а також від

інтеграції граматичних структур та лексичних одиниць із наступним програмовим матеріалом.

На етапі закріплення матеріалу доцільно використовувати складніші ситуації, які передбачають поєднання нових структур із раніше вивченим матеріалом. Наприклад: «*Your partner asks about the clothes you prepared for the First Bell*». Учень починає: *I will wear a blouse. It's white. I will wear a skirt, a jacket, and shoes. They are black.*

На цьому етапі лексичні одиниці з теми «Одяг» та засвоєні граматичні структури поступово перестають бути об'єктом усвідомленого опрацювання і переходить на рівень автоматизації, стаючи частиною мовленнєвої діяльності здобувачів освіти. Їх інтеграція у спілкування дозволяє учням використовувати мовні одиниці інтуїтивно, забезпечуючи системність мовленнєвих умінь та їх ефективне застосування в реальних комунікативних ситуаціях.

Застосування різноманітних навчальних ситуацій у процесі викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти має низку вагомих переваг, що підтверджується методичними дослідженнями:

1. Формування граматичних і лексичних навичок. Використання мовного матеріалу в різноманітних контекстах сприяє автоматизації граматичних структур та розширенню словникового запасу учнів, що відповідає принципам інтегрованого розвитку мовленнєвих навичок.

2. Стимулювання ініціативного та творчого мовлення. Навчальні ситуації різного характеру заохочують учнів до активного використання мови, самостійного формулювання думок і застосування мовних засобів у реальних або змодельованих комунікативних умовах.

3. Підвищення мотивації та продуктивності уроків. Варіативність навчальних ситуацій забезпечує динамічність і привабливість навчального процесу, що сприяє підвищенню інтересу учнів до вивчення іноземної мови.

4. Розвиток комунікативних умінь. Практика спілкування в різних ситуаціях допомагає учням удосконалювати навички діалогічного мовлення, а також формує впевненість у застосуванні мови.

5. Формування позитивного емоційного клімату. Введення навчальних ситуацій, які відображають реалії чи інтереси учнів, створює комфортну атмосферу, що сприяє зниженню психологічних бар'єрів і кращому засвоєнню матеріалу.

Отже, використання ситуативного методу на уроках англійської мови є одним із ключових засобів забезпечення ефективності навчального процесу. Такий підхід сприяє не лише розвитку мовленнєвих навичок учнів, але й формуванню їхньої творчості, ініціативності та готовності до реального мовленнєвого спілкування.

2.2. Методика використання комунікативних ситуацій у навчанні діалогічного мовлення учнів базової школи

Перш ніж перейти до розгляду методики використання комунікативних ситуацій необхідно визначити, охарактеризувати та обґрунтувати функції комунікативних ситуацій у процесі компетентісно-орієнтованого навчання іноземної (англійської) мови. Вони є орієнтирами як для педагогів, так і для авторів навчальної та методичної літератури при структуруванні змісту мовленнєвих ситуацій. Ці функції слід розрізняти як з точки зору змісту, так і з точки зору використання. До цих функцій належать дидактичні та методичні функції.

Дидактичні функції:

- соціальна – визначає предмет, з приводу якого має відбуватися спілкування;
- організаційна – передбачає учасників комунікації та окреслює її цільові завдання, на розв'язання яких вона спрямована;
- управлінська – відбір матеріалу (наприклад, ілюстрацій, схем, таблиць, предметних візуальних малюнків), який вимагається комунікативним середовищем для ситуативного включення у зміст комунікації.

- рефлексивна – передбачає оцінку учнями власного мовленнєвого процесу, усвідомлення успіхів і труднощів під час виконання комунікативних завдань, а також корекцію помилок і вдосконалення мовленнєвих навичок у процесі навчання.

Методичні функції:

- відповідність мовного матеріалу комунікативним темам і змісту компетентностей, які перебувають на стадії формування;
- доцільний вибір та ефективне використання видів навчальної діяльності, які здійснюють здобувачі освіти для виконання поставленого завдання;
- нормативне використання мовних одиниць і мовленнєвих зразків відповідно до змісту компетентностей та особливостей соціального середовища, в якому відбувається формування діалогічної компетентності;
- доречне використання методів, форм, засобів і видів комунікативної діяльності, що сприяють виконанню ситуативних завдань і досягненню комунікативних цілей;
- нормативна комунікативна поведінка учасників діалогу адаптована до ситуативних умов, в яких вона відбувається.

Перша притаманна будь-якому навчанню іноземної мови і повинна розглядатися як типова риса ситуативного спілкування, незалежно від теми і вікової групи здобувачів освіти. Друга функція допомагає забезпечити учнів у конкретному класі мовними та мовленнєвими засобами, характерними для певної іноземної мови. Вона також враховує специфіку кожної іноземної мови, зокрема складність мовного матеріалу, ступінь синтаксичних і морфологічних відмінностей від аналогічних мовних одиниць рідної мови, а отже, і труднощі засвоєння учнями особливостей використання мови.

Таким чином, у контексті сучасних закладів загальної середньої освіти загалом і базової школи зокрема виділяють дидактичні і методичні функції комунікативних ситуацій. Вчителі та автори підручників повинні знати ці

функції та обґрунтовано враховувати їх при створенні та використанні мовленнєвих ситуацій.

Розглядаючи комунікативні ситуації як багатофункціональний засіб розвитку діалогічного мовлення варто пояснити методику їх використання. Ефективне використання комунікативних ситуацій можливе лише за умови дотримання певної системи, що включає два етапи:

1. підготовчий етап (передситуація)
2. творчий етап (ситуація).

Підготовчий етап включає в себе виконання умовно-комунікативних вправ на імітацію, підстановку, відповіді на запитання, на запит певної інформації (за зразком), повідомлення інформації тощо. Ці вправи створюються на основі мікроситуацій. Учасниками спілкування є самі учні, а вчитель лише дає їм певне комунікативне завдання, де окреслюється комунікативна ситуація і вказуються ролі, що їх виконуватимуть учні. Такі ситуації слід створювати використовуючи лексичний матеріал, пов'язаний з комунікативною темою. Це своєрідна прелюдія до введення здобувачів освіти в мовленнєве середовище, в якому вони засвоюють лексичні і синтаксичні одиниці, специфічні для певної тематики, і вчаться виконувати відповідні мовленнєві дії в умовах створеної мікроситуації. В результаті виконання цих вправ здобувачі освіти вчаться відбирати мовний матеріал відповідно до ситуації, комбінувати та логічно структурувати інформацію, висловлювати свої думки, почуття та ставлення до наявної інформації тощо.

Тільки після того, як учні набули відповідної мовної компетентності, можна переходити до другого творчого етапу. На ньому учень здійснює дії, спрямовані на формування мовленнєвих вмінь ведення діалогу і набуває досвіду комунікативної поведінки, що відповідає змісту конкретної компетентності. Вправи, що виконуються на цьому етапі, відносяться до комунікативних вправ. На основі навчальних комунікативних ситуацій, запропонованих учителем (або поданих у підручнику), вони продукують діалоги. Зрозуміло, що пропонується навчальна модель ситуативного

спілкування, її обсяг та інформаційна глибина змісту всебічно детерміновані вимогами навчальної програми, окресленими завданнями, життєвим і комунікативним досвідом здобувачів освіти, віковими особливостями, потребами, бажаннями та потенційними здібностями і можливостями. Змодельований у такий спосіб навчальний процес (уроки, фрагменти уроків) дозволяє здобувачам базової загальної середньої освіти поступово адаптуватися до реальних умов ситуативного спілкування в межах мовного матеріалу, визначеного навчальною програмою.

Існує багато різних видів комунікативних ситуацій, які можна використовувати на уроках англійської мови. Наведемо зразки комунікативних завдань для організації ситуативного спілкування для формування компетентності в діалогічному мовленні, які можна запропонувати учням 5-7 класів.

1. Ти спілкуєшся зі своїм зарубіжним товаришем онлайн, у мережі Інтернет. Ви обговорюєте свої враження від зимових, весняних, літніх канікул. З'ясуйте:

- де і з ким ви відпочивали;
- які історичні, культурні місця ви відвідали;
- що справило на вас найбільше враження і чому;
- які місця і чому ви любите відвідувати.

2. Ви в туристичній поїздки в країні, мовою якої володієте. Перебуваючи в одному з міст, ви не знаєте, як дістатися до певного пункту (музею, виставки, кінотеатру тощо), що вас цікавить. Поспілкуйтеся з перехожим і з'ясуйте:

- де знаходиться вулиця, на якій розташований об'єкт, який вас цікавить;
- яким видом транспорту можна туди дістатися;
- чи потрібно робити пересадки, якщо так, то скільки;
- на якій зупинці вам потрібно вийти і куди далі йти;
- скільки коштує проїзд у громадському транспорті.

3. Ви в магазині одягу. Поспілкуйтесь із продавцем-консультантом щодо таких питань:

- що ви хочете купити;
- ваші уподобання;
- розмір, колір, який вас цікавить;
- уточніть, чи є товари іншого кольору, розміру;
- де знаходиться кімната для примірки;
- ціна товару, який ви хочете придбати;
- місце і спосіб оплати.

4. Наближаються зимові, весняні, літні канікули. Уявіть, що ви спілкуєтесь зі своїми зарубіжними друзями онлайн, в мережі Інтернет. Обговоріть ваші плани на ці дні: дізнайтеся про їхні плани та розкажіть про свої.

Як бачимо структура комунікативної ситуації на уроці англійської мови для формування компетентності в діалогічному мовленні має кілька важливих компонентів, а саме:

1. Опис ситуації, яка визначає, де і коли відбувається спілкування, а також які обставини зумовлюють цю комунікацію. Це можуть бути реальні або уявні ситуації, які залучають учнів до активної мовленнєвої діяльності. Наприклад, спілкування онлайн з другом, поїздка в інше місто, покупка товару в магазині.

2. Комунікативне завдання, тобто опис конкретних дій, які учні повинні здійснити у процесі діалогу (наприклад, з'ясувати місцезнаходження, обговорити розмір, колір одягу тощо).

3. Опис ролей учасників комунікації, які взаємодіють у ситуації. Це може бути розмова між двома учнями, учнем та вчителем, учнем і продавцем-консультантом, або учнем і місцевим жителем. Важливо, щоб кожен учасник мав чітке завдання і роль, які визначають його мовленнєву поведінку.

4. Опис конкретних мовленнєвих функцій, які будуть виконувати учасники в процесі комунікації. Це може бути запитання, надання інформації,

уточнення, вираження вподобань, опис подій або обговорення майбутніх планів.

5. Лексика та граматичні структури, які учні мають використовувати під час виконання завдання. Наприклад, слова, фрази та вирази, які стосуються канікул, поїздок, покупок або інших тем. Для кожної ситуації обираються ключові лексичні одиниці, що відповідають її контексту.

6. На кожному етапі навчання учні мають доступ до мовленнєвих зразків або прикладів, які вони можуть використовувати у своїй комунікації. Це можуть бути готові речення чи діалоги, які допомагають учням сформулювати свої думки, якщо вони не впевнені у правильності побудови висловлювання.

7. Після виконання завдання учні повинні підсумувати отриману інформацію або дійти до певного результату (наприклад, отримати точні інструкції щодо того, як дістатися до місця призначення або обрати товар для покупки).

Приміром, у завданні для учнів про обговорення зимових канікул структура комунікативної ситуації виглядає таким чином:

1. Опис ситуації: спілкування з зарубіжним другом онлайн щодо канікул.
2. Комунікативне завдання: обговорити, де і з ким ви відпочивали, які місця відвідали, що сподобалося і чому.

3. Ролі учасників: учень і друг (зарубіжний товариш).

4. Мовленнєві функції: обмін враженнями, запитання про місця, вираження емоцій і уподобань.

5. Мовний матеріал: лексика, пов'язана з відпочинком, туристичними місцями, враженнями.

6. Мовленнєві зразки: "I went to the mountains with my family," "I loved visiting the museum because..."

7. Завершення завдання: підсумок обговорення і домовленість про подальше спілкування.

За аналогічною структурою можна сформувати будь-яку комунікативну ситуацію. При цьому слід враховувати умови, які забезпечують ефективність

того чи іншого завдання, функції навчально-виховних ситуацій, можливі їх види, типові для реальних умов комунікації.

Дослідження показують, що використання таких комунікативних ситуацій на уроках англійської мови має позитивний вплив на розвиток діалогічного мовлення учнів базової школи. Зокрема, воно:

- сприяє формуванню та розвитку граматичних та лексичних навичок учнів. Завдяки практиці вживання мови в різних контекстах, учні автоматично засвоюють правила та розширюють словниковий запас;
- допомагає учням перейти до більш різноманітного, ініціативного та творчого мовлення. Різноманітні ситуації стимулюють учнів використовувати мову по-різному, висловлювати власні думки та ідеї, а також застосовувати мову в реальних життєвих ситуаціях;
- робить уроки більш продуктивними та цікавими. Різноманітні ситуації роблять навчання англійської мови більш динамічним та захоплюючим, що стимулює учнів до активної участі та кращого засвоєння матеріалу, а також створює позитивну атмосферу для навчання;
- сприяє розвитку комунікативних вмінь. Різноманітні ситуації дають учням можливість практикувати спілкування в різних контекстах, що покращує їхні комунікативні вміння та впевненість у собі.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНОГО ПІДХОДУ У НАВЧАННІ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ БАЗОВОЇ ШКОЛИ

3.1. Експериментальне дослідження ефективності впровадження комунікативно-ситуативного підходу у навчанні діалогічного мовлення учнів базової школи

Педагогічний експеримент було проведено з метою перевірки ефективності впровадження комунікативно-ситуативного підходу на уроках англійської мови для навчання діалогічного мовлення в базовій середній школі. Завдання експерименту полягало в доведенні або спростуванні ефективності використання запропонованих методів та прийомів навчання англійської мови в умовах комунікативно-ситуативного підходу з метою підвищення рівня сформованості діалогічної компетентності здобувачів базової середньої освіти та доцільності їх запровадження в практику викладання іноземних мов.

Педагогічний експеримент проводився в умовах освітнього процесу комунального закладу «Луцький ліцей №15 Луцької міської ради Волинської області», до якого залучено 60 учнів основної школи (учнів 5-А та 5-Б класів, по 30 учнів у кожному класі).

Для проведення експериментального навчання учнів базової школи було окреслено коло таких умов:

1. Експериментальні й контрольні групи добиралися з приблизно однаковим рівнем сформованості діалогічної компетентності учнів.
2. Формування діалогічної компетентності здобувачів базової середньої освіти в експериментальній групі здійснювалося за розробленою методикою.

Експериментальне дослідження здійснювалося в три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний, кожен з яких реалізовував низку завдань, передбачених педагогічним експериментом.

Констатувальний етап експерименту був спрямований на діагностику вихідного рівня сформованості діалогічної компетентності учнів. Це дозволило встановити базові показники, необхідні для подальшого моніторингу динаміки розвитку діалогічної компетентності в процесі експериментально-дослідної роботи та об'єктивної оцінки ефективності запропонованої моделі навчання.

Завданнями констатувального етапу експерименту визначено:

- створення/адаптація інструментарію для діагностики рівня сформованості мовленнєвої компетентності учнів у веденні діалогу;
- кількісна оцінка вихідного рівня володіння мовленнєвими навичками і вміннями діалогічного мовлення;
- якісний аналіз отриманих результатів з метою інтерпретації та подальшого планування експериментальної роботи.

Задля реалізації визначеної мети та окреслених завдань констатувального експерименту використано такі методи дослідження: передекспериментальний діагностувальний зріз, спрямований на визначення вихідного рівня сформованості діалогічної компетентності учнів та її компонентів, порівняльний аналіз отриманих емпіричних даних за допомогою математично-статистичних методів.

На констатувальному етапі експерименту для діагностики вихідного рівня розвитку діалогічного мовлення учнів 5-х класів було використано однакове діагностичне завдання (Додаток А). Контроль рівня сформованості діалогічної компетентності передбачав оцінку вміння здобувачів освіти продукувати зв'язні діалогічні висловлювання, що відповідають заданій тематиці та характеризуються лексико-граматичною правильністю та комунікативною доречністю.

Відповідно до вимог нормативно-правових документів, що регламентують проведення контролю навчальних досягнень, перед

діагностичним зрізом було проведено інструктаж для учнів. Метою інструктажу було забезпечення психологічної готовності учнів до виконання завдань та мінімізація впливу зовнішніх факторів на результати контролю. Учням було надано детальну інформацію щодо мети, структури та формату діагностувальної роботи, а також вимог до її виконання. Це дозволило створити умови для об'єктивної оцінки рівня сформованості навчальних досягнень учнів.

Оцінювання рівня сформованості мовленнєвих навичок та вмінь діалогічного мовлення здійснювалося за такими критеріями:

- повнота розкриття теми висловлювання, комунікативна доречність, інформаційна насиченість (5 балів);
- правильність вимови, швидкість та зв'язність/послідовність усного мовлення (5 балів);
- різноманітність лексичних засобів (5 балів);
- граматична правильність та функціональна адекватність мовлення (5 балів).

За результатами діагностичного зрізу кожен учень отримує індивідуальний бал у діапазоні від 0 до 20 балів, який подано відповідно до шкали, наведеної в таблиці 3.1.

Інтерпретація результатів передекспериментального діагностувального зрізу

Таблиця 3.1.

Загальна кількість балів	Інтерпретація результатів	Рівень
15–20 балів 90–100%	Дуже хороші знання	Високий
9–14 бали 70–89%	Хороші знання	Достатній
1–8 балів 1–69%	Початкові знання	Початковий

де 1 – найнижчий, 20 – найвищий бали.

Кожен рівень оцінювання характеризується певним набором критеріїв. На початковому рівні учень демонструє фрагментарні знання та обмежену здатність до застосування навчального матеріалу. На достатньому рівні учень відтворює основний навчальний матеріал і здатний виконувати стандартні завдання. На високому рівні учень демонструє глибоке розуміння навчального матеріалу, системність знань і здатність до творчого застосування знань у нестандартних комунікативних ситуаціях.

Аналіз результатів проведених контрольних зрізів у 5-А та 5-Б класах дозволив визначити рівень сформованості діалогічного мовлення та представити їх у Таблиці 3.2.

Результати проведення контрольного зрізу

Таблиця 3.2.

Рівень	5-А клас	5-Б клас
Високий	$(3 \cdot 100\%) / 30 = 10\%$	$(3 \cdot 100\%) / 30 = 10\%$
Достатній	$(25 \cdot 100\%) / 30 = 83,3\%$	$(23 \cdot 100\%) / 30 = 76,7\%$
Початковий	$(2 \cdot 100\%) / 30 = 6,7\%$	$(4 \cdot 100\%) / 30 = 13,3\%$

Для ілюстрації результатів діагностування розглянемо результати учня №2. За підсумками виконання завдань учень набрав 76 балів, що відповідає достатньому рівню сформованості англійської мовної компетентності в діалогічному мовленні. Це свідчить про те, що учень володіє базовими навичками англійського мовлення, однак для досягнення більш високого рівня необхідно працювати над розвитком певних мовленнєвих умінь.

За даними Таблиці 3.2. бачимо, що високий рівень сформованості мовленнєвої компетентності учнів базової школи склав 10% (3 респонденти) в 5-А класі та 10% (3 респонденти), достатній рівень – 83,3% (25 учнів) в 5-А

класі та 76,7% (23 учні), початковий рівень – 6,7% (2 учні) в 5-А класі та 13,3% (4 учні) в 5-Б класі.

Для візуалізації результатів порівняльного аналізу рівня сформованості діалогічної компетентності учнів 5-А та 5-Б класів було побудовано діаграму (Рис. 4).

Аналіз діаграми свідчить про те, що рівень сформованості діалогічної компетентності учнів 5-Б класу є дещо нижчим. З огляду на отримані результати, було прийнято рішення обрати 5-Б клас як експериментальну групу для подальшого дослідження.

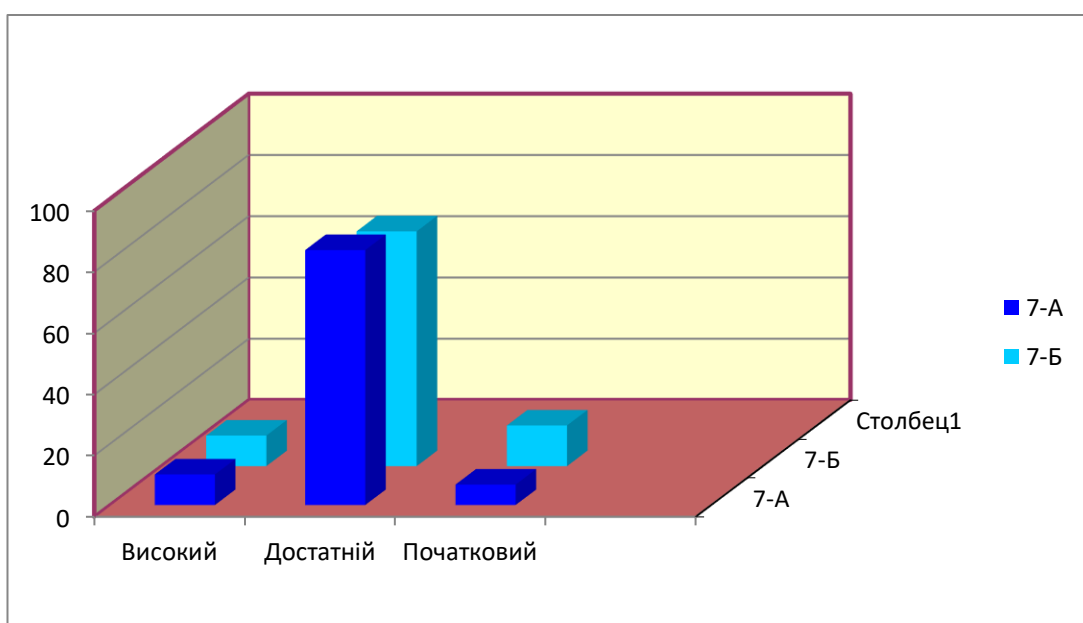


Рис. 3.1. Вихідний рівень сформованості діалогічної компетентності учнів

Аналіз результатів передекспериментального діагностування свідчить про те, що більшість учнів 5-х класів (80%, 48 учнів) демонструють достатній рівень сформованості діалогічної компетентності. Метою подальшого експериментального дослідження є підвищення рівня сформованості діалогічного мовлення учнів шляхом впровадження розробленої методики комунікативно-ситуативного навчання англійської мови.

Вихідні дані, отримані на констатувальному етапі педагогічного експерименту, слугували базою для порівняльного аналізу динаміки розвитку мовленнєвих навичок учнів. Результати контрольного етапу дозволяють об'єктивно оцінити ефективність запропонованої методики комунікативно-

ситуативного навчання англійської мови та підтвердити або спростувати теоретичні положення, що лежать в її основі.

Формувальний етап педагогічного експерименту був присвячений впровадженню комунікативно-ситуативного навчання на уроках англійської мови. Дотримання основних дидактичних принципів, таких як чітко визначені часові рамки, наявність гіпотез та структурований план дослідження, забезпечило можливість проведення об'єктивного аналізу ефективності запропонованої методики.

З метою перевірки ефективності запропонованої методики комунікативно-ситуативного навчання була висунута гіпотеза про те, що її впровадження в освітній процес сприятиме підвищенню рівня сформованості діалогічної компетентності здобувачів освіти.

У рамках педагогічного експерименту учні 5-х класів Луцького ліцею №15 були розподілені на дві групи: експериментальну (5-Б клас) та контрольну (5-А клас). Учні експериментальної групи навчались за розробленою методикою, що передбачала впровадження комунікативно-ситуативного навчання, тоді як учні контрольної групи навчались за традиційною програмою.

Реалізація комунікативно-ситуативного навчання передбачала створення таких умов, як:

1. Актуальність тематики: теми для діалогів мають відповідати інтересам учнів.
2. Створення сприятливого середовища: вчитель має забезпечити психологічно комфортну атмосферу, що сприяє невимушеному спілкуванню.
3. Підтримка автентичності: моделювання автентичних комунікативних ситуацій, що відповідають віковим особливостям учнів.
4. Диференціація завдань: забезпечення варіативності завдань залежно від рівня мовної підготовки учнів.
5. Інтеграція культурного компонента: врахування особливостей англійської культури для збагачення комунікативного досвіду.

Навчальні комунікативні ситуації спрямовані на створення такого навчального середовища, де здобувачі освіти не пасивні спостерігачі, а активні учасники процесу навчання, які вирішують реальні комунікативні завдання.

Запропонований підхід розвиває у учнів когнітивні навички, необхідні для ефективного спілкування в динамічних умовах. Зокрема, він стимулює розвиток автоматизму мовних дій, здатність до швидкого прийняття рішень та гнучкості мислення.

Отже, у сучасному освітньому процесі при викладанні іноземної мови центром навчання є учень. Завдання вчителя полягає в тому, щоб створити такі умови, які б дозволили кожному учневі максимально розкрити свій мовленнєвий потенціал. Комунікативні ситуації є ефективним інструментом для досягнення цієї мети, оскільки вони стимулюють активну участь здобувачів базової середньої освіти, розвиває їхні комунікативні навички, діалогічне мовлення та сприяє формуванню позитивного ставлення до вивчення іноземних мов.

Нами було запропоновано та впроваджено такі методи та прийоми навчання англomовного діалогічного мовлення в умовах комунікативно-ситуативного підходу з метою підвищення рівня сформованості діалогічної компетентності здобувачів базової середньої освіти, а саме:

1. Рольові ігри пропонують учням змодельовати реальні життєві ситуації, що вимагають використання іноземної мови. Учасники не лише відпрацьовують лексику та граматику, а й розвивають навички міжособистісної комунікації, вчаться висловлювати свої думки, емоції та переконання. У процесі взаємодії учасники вчаться співпрацювати, слухати один одного, висловлювати свою думку та доходити спільного рішення. Отже, учні повинні злагоджено взаємодіяти, точно враховуючи реакції товаришів, допомагати один одному. Наприклад, твій товариш запрошує тебе кататися на ковзанах, але мама примушує залишитися вдома. Ти не хочеш образити свого товариша, тому ти намагаєшся пояснити йому ситуацію.

Ключовим аспектом такого навчання є створення середовища, де англійська мова є єдиним засобом спілкування. Завдяки регулярній практиці, учні вчаться формулювати свої думки, навіть маючи обмежений словниковий запас. Вони розвивають навички підбору синонімів та виразів, що дозволяє їм ефективно передавати свої ідеї.

2. Проблемні ситуації: постановка завдань, які вимагають обговорення та спільного прийняття рішень (наприклад, як організувати шкільну подорож або знайти вирішення конфлікту). Це стимулює учнів до творчого мислення та розвитку навичок вирішення проблем, шукаючи нестандартні підходи до їх розв'язання. Цей метод перетворює навчальний процес на захопливу гру, де учні виступають то в ролі творців проблем, то в ролі їх розв'язувачів. Приклад організації такого виду комунікативно-ситуативного навчання міститься у Додатку Б.

3. Кругове інтерв'ю. Учні утворюють два кола: внутрішнє та зовнішнє. Такий підхід спрямований на розвиток навичок ведення діалогу. Учні вчаться задавати питання, слухати відповіді, висловлювати свою думку та вести бесіду. Регулярна практика спілкування в парах допомагає учням стати більш впевненими в своїх мовних здібностях. Спочатку вчитель поділяє клас на 2 випадкові команди. Після цього учні однієї команди стають у коло спиною один до одного, а учні другої команди стають у коло обличчям до першої команди знаходячи собі пару. Далі діти відповідають на запитання партнера у відповідній парі. Через деякий час вчитель дає стоп-сигнал, тоді учні зовнішнього кола рухаються по колу та змінюють пару, де обговорюють нове питання з іншим партнером. Наприклад, для вивчення теми *“My preferences are in music and cinema”* діти можуть задавати такі питання, утворюючи два кола:

1. *What type of music or cinema do you prefer? Why?*
2. *How can you describe your favorite film?*
3. *How can you describe your favorite song?*
4. *How can you describe the movie you saw recently?*
5. *Which one is better for you: music or cinema?*

Учні в колах по черзі обговорюють задану тему відповідно до запропонованої комунікативної ситуації, змінюючи співрозмовників після кожної відповіді. Такий формат активізує різноманітні сценарії діалогів і розвиває швидкість реакції.

4. Гаряче крісло. Один учень сідає в «гаряче крісло» та виконує певну роль (наприклад, туриста, студента за обміном, журналіста). Інші учні ставлять йому запитання відповідно до теми уроку. Це допомагає тренувати спонтанне мовлення, активізує креативність і розширює лексичний запас.

5. Гра «Передай питання». Для цієї гри знадобиться м'яч. Учень формулює питання та передає м'яч іншому учню, який повинен дати відповідь. Відповівши на питання, передає м'яч іншому і т. д.

6. Сторітелінг (storytelling). Учні створюють короткі історії в парах, додаючи репліки персонажів. Наприклад, вони розповідають про подорож, де кожен учасник вигадує свої діалогові вставки. Метод сприяє інтеграції лексики й граматики в контексті та розвитку творчого мислення.

7. Дебати у парах. Двоє учнів дискутують на просту тему, наприклад, «Чи потрібно задавати домашні завдання?» Один аргументує «за», інший — «проти». Цей метод покращує навички аргументації та логічного побудови висловлювань.

8. Створення діалогів за відеофрагментами. Учні показують відеофрагмент без звуку (наприклад, сцена з фільму чи мультфільму) та пропонують вигадати репліки для персонажів і зіграти діалог. Це стимулює уяву, збагачує мовлення та інтегрує елементи розваги в навчання.

9. Інтерв'ю з гостем. Запрошення на урок іншої людини (наприклад, старшого учня чи волонтера), якій учні мають ставити запитання. Така практика забезпечує учням досвід спілкування з новими людьми, що розвиває впевненість і адаптивність.

Засоби навчання: автентичні матеріали, мультимедіа, інтерактивні платформи та ресурси (наприклад, онлайн-чати, віртуальні симуляції діалогів).

Перелік запропонованих методів й прийомів комунікативно-ситуативного навчання, які забезпечують розвиток діалогічного мовлення учнів 5-го класу з теми "My Hometown" представлено у додатку Б.

Таким чином, навчання з використанням комунікативно-ситуативного підходу має низку переваг. Комунікативні ситуації навчання готують учнів до реального життя, де часто доводиться знаходити рішення в нестандартних ситуаціях. Завдяки такому підходу здобувачі освіти вчаться мобілізувати свої знання та навички для досягнення комунікативних цілей.

3.2. Оцінка ефективності впровадження комунікативно-ситуативного підходу у навчанні діалогічного мовлення учнів базової школи

З метою оцінки ефективності експериментального навчання на фінальному етапі дослідження було здійснено контрольний зріз. Останній за структурою та рівнем складності був аналогічний початковому тесту (Додаток В). Порівняльний аналіз результатів двох зрізів дозволив визначити динаміку розвитку діалогічного мовлення здобувачів освіти у процесі експерименту та обґрунтувати доцільність використання запропонованої моделі комунікативно-ситуативного підходу у вивченні англійської мови.

З метою порівняльного аналізу ефективності запропонованої методики комунікативно-ситуативного навчання в експериментальній групі та традиційних методів навчання в контрольній групі були проведені паралельні контрольні зрізи. Обидві групи виконували однаковий за формою та складністю комплекс завдань, що дозволило об'єктивно оцінити рівень сформованості діалогічної компетентності учнів у кожній з груп.

Аналіз результатів контрольних робіт, проведених серед учнів 5-А та 5-Б класів після завершення експерименту, дав змогу визначити рівень сформованості навичок діалогічного мовлення. Отримані дані представлено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Результати проведення контрольної роботи в експериментальному та контрольному класах

Рівні оцінювання	5-А клас (контрольний)	5-Б клас (експериментальний)
Високий	$(4 \cdot 100) / 30 = 13,3\%$	$(10 \cdot 100) / 30 = 33,3\%$
Достатній	$(24 \cdot 100) / 30 = 80\%$	$(20 \cdot 100) / 30 = 66,7\%$
Початковий	$(2 \cdot 100) / 30 = 6,7\%$	$(0 \cdot 100) / 30 = 0$

Щоб порівняти результати навчання учнів контрольного (5-А) та експериментального (5-Б) класів після впровадження в освітній процес 5-Б класу фрагментів уроків з розвитку діалогічної компетентності із застосуванням методів та прийомів комунікативно-ситуативного навчання, була створена порівняльна діаграма. (Рис. 3.3).

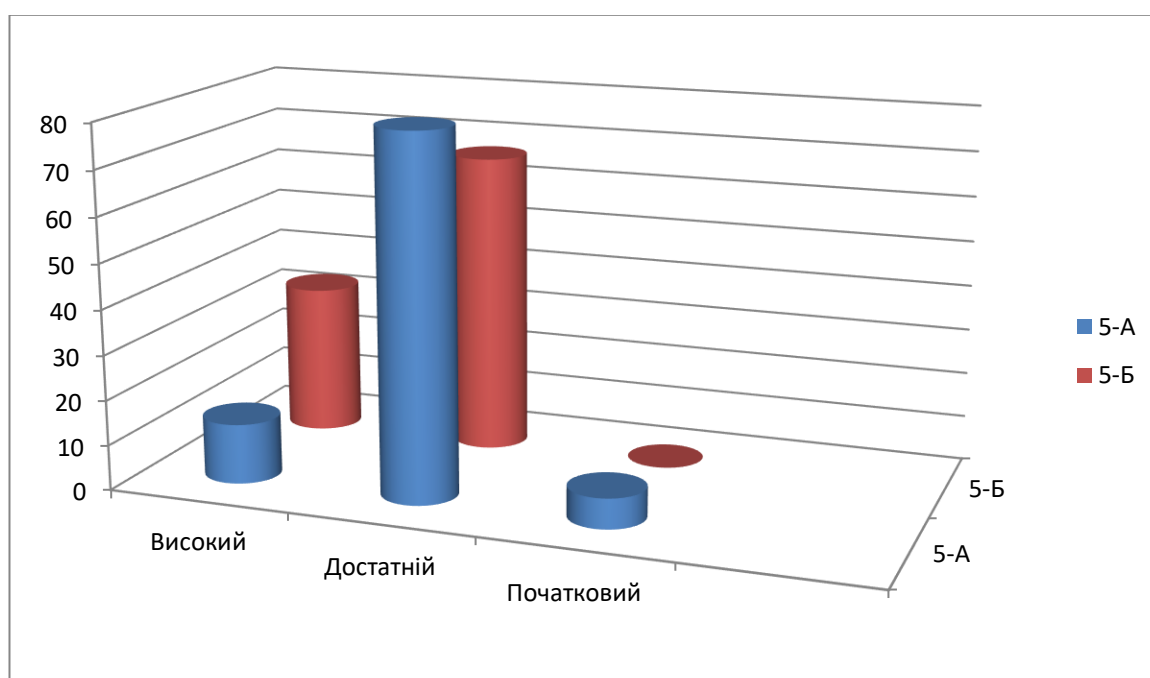


Рис. 3.3. Рівень сформованості діалогічної компетентності учнів після проведення експерименту.

З метою оцінки ефективності запропонованої моделі для розвитку діалогічного мовлення учнів, було здійснено детальний аналіз даних, отриманих на початку та в кінці формульованого експерименту. Це дало змогу простежити за динамікою змін рівня розвитку діалогічної компетентності здобувачів базової середньої освіти, зокрема навичок діалогічного мовлення. Результати цього аналізу наведено в таблиці 3.4. (КГ, ЕГ – контрольна та експериментальна група до проведення експерименту, КГн та ЕГн – після проведення експерименту).

Таблиця 3.4

Результати експериментального дослідження

Рівень група	Кількість учнів							
	Високий		Достатній		Початковий		Всього	
	учні	%	учні	%	учні	%	учні	%
ЕГ	3	10	23	76,7	4	13,3	30	100
ЕГн	10	33,3	20	66,7	0	0	30	100
КГ	3	10	25	83,3	2	6,7	30	100
КГн	4	13,3	24	80	2	6,7	30	100

Варто зазначити, що для повнішої картини результатів дослідження необхідно порівняти не лише кінцеві результати експериментальної (ЕГн) та контрольної (КГн) груп, а й проаналізувати динаміку змін рівня сформованості діалогічної компетентності в обох групах до та після проведення експерименту. Такий підхід дозволить більш точно оцінити ефективність запропонованої методики.

Проведений аналіз рівня сформованості діалогічної компетентності учнів 5-А класу (контрольної групи) до (КГ) та після (КГн) педагогічного експерименту показав такі результати: кількість учнів з початковим рівнем

залишилася незмінною (6,7% або 2 учні), кількість учнів з достатнім рівнем дещо зменшилась (з 25 до 24 учнів, або на 3,3%), а кількість учнів з високим рівнем зросла на 3,3% (з 3 до 4 учнів).

Аналіз динаміки розвитку діалогічної компетентності учнів експериментальної групи (ЕГ та ЕГн) показав значно кращі результати порівняно з контрольною групою (КГ). Зокрема, якщо в контрольній групі спостерігалися незначні зміни, то в експериментальній групі відбулися суттєві зрушення: початковий рівень був повністю подоланий, кількість учнів з достатнім рівнем зменшилась на 10% (з 23 до 20), а кількість учнів з високим рівнем зросла на 23,3% (з 3 до 10).

Рисунок 3.4 наочно демонструє різницю у рівнях сформованості мовленнєвої компетентності між учнями контрольної та експериментальної груп, дані для якого було взято з Таблиці 3.4.

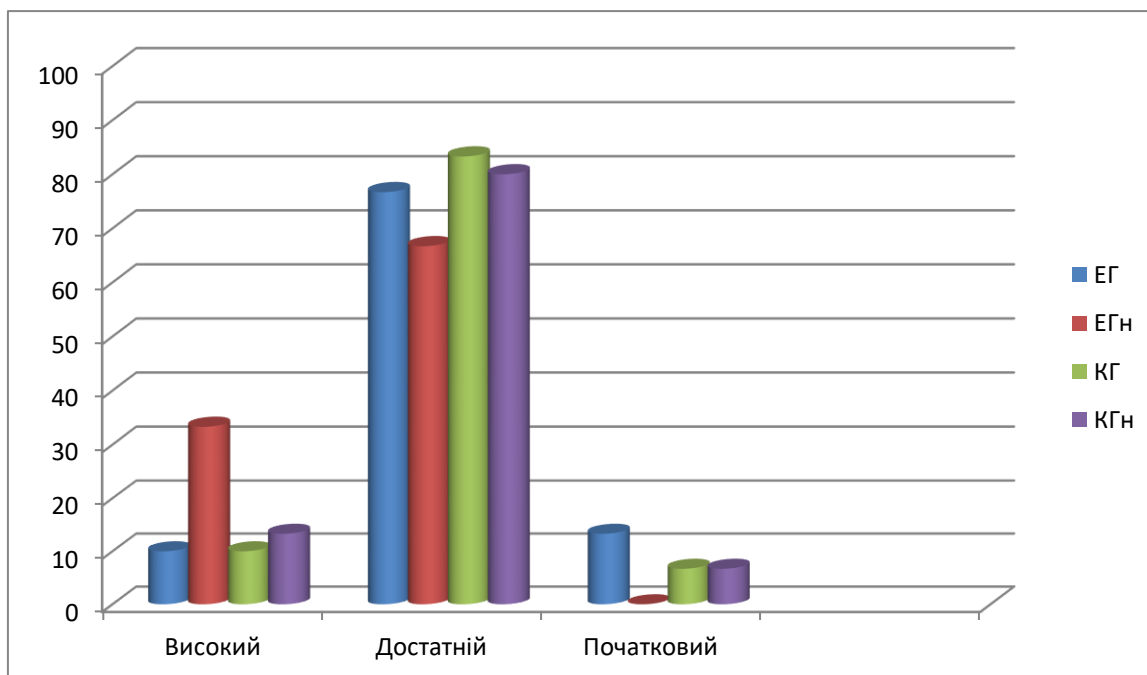


Рис. 3.4. Порівняльна характеристика рівнів сформованості (до та після педагогічного експерименту) діалогічної компетентності учнів

Рисунок 3.4 ілюструє динаміку змін рівнів сформованості діалогічної компетентності учнів експериментальної та контрольної груп до і після проведення навчального експерименту. По горизонтальній осі графіка

розміщені рівні сформованості компетентності: початковий, достатній та високий. Кожен стовпчик діаграми відображає кількість учнів у відповідній групі (контрольна до експерименту, контрольна після експерименту, експериментальна до експерименту, експериментальна після експерименту), які досягли певного рівня.

Згідно з даними, представленими на рисунку 3.4, впровадження запропонованої методики розвитку діалогічного мовлення шляхом використання комунікативних ситуацій призвело до наступних позитивних змін:

- повністю усунуто початковий рівень діалогічної компетентності;
- спостерігається незначне зменшення кількості учнів з достатнім рівнем, що пояснюється переходом частини з них на вищий рівень;
- істотно зросла кількість учнів, які продемонстрували високий рівень мовленнєвої компетентності у діалогічному мовленні.

На відміну від експериментальної групи, у контрольній групі не було виявлено суттєвих змін у динаміці розвитку діалогічної компетентності: кількість учнів з достатнім рівнем дещо зменшилась, а з високим – дещо збільшилась, проте початковий рівень залишився на тому ж рівні.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було теоретично обґрунтовано, методично розроблено та експериментально перевірено ефективність комунікативно-ситуативного підходу до навчання діалогічного мовлення учнів базової середньої школи. Результати дослідження дозволяють сформулювати такі основні висновки:

1. Аналіз педагогічної літератури засвідчив, що комунікативно-ситуативний підхід відповідає сучасним освітнім тенденціям, орієнтованим на формування комунікативної компетентності учнів загалом та діалогічної компетентності зокрема. Він базується на принципах особистісно орієнтованого навчання, інтерактивності, ситуативності та автентичності мовленнєвих завдань. Діалогічне мовлення розглядається як специфічна форма мовленнєвої діяльності, що потребує активної взаємодії комунікантів у реальних або змодельованих комунікативних ситуаціях.

2. Дослідження психофізіологічних аспектів діалогічного мовлення підкреслює значення когнітивних і емоційних механізмів у формуванні мовленнєвих навичок. Розвиток діалогічної компетентності залежить від здатності учнів сприймати інформацію, швидко реагувати на мовленнєві стимули та використовувати мовні засоби відповідно до контексту.

3. Розроблено методику навчання діалогічного мовлення, що передбачає використання комунікативних ситуацій як основного інструменту для створення мовленнєвих завдань. Запропоновані комунікативні ситуації сприяють розвитку чотирьох функціональних типів діалогу: діалогу-опитуванню, діалогу-угоді, діалогу-обміну думками або враженнями та діалогу-дискусії.

Методика використання комунікативних ситуацій у навчанні діалогічного мовлення учнів базової школи ґрунтується на дидактичних і методичних умовах, які забезпечують ефективність ситуативного спілкування. Застосування комунікативних ситуацій охоплює підготовчий і творчий етапи, сприяючи

формуванню мовленнєвих навичок та розвитку діалогічної компетентності учнів. Моделювання комунікативної ситуації на уроці англійської мови передбачає чіткий опис ситуації, визначення комунікативного завдання, розподіл ролей, опис конкретних мовленнєвих функцій, які будуть виконувати учасники в процесі комунікації.

4. Запропоновано методи й прийоми комунікативно-ситуативного навчання діалогічного мовлення, такі як рольові ігри, проблемні ситуації, кругове інтерв'ю, сторітелінг та інші, які сприяють розвитку мовленнєвих навичок, творчого мислення, впевненості у спілкуванні та здатності ефективно взаємодіяти в реальних або наближених до реальних ситуаціях.

5. У ході експериментального дослідження було перевірено ефективність комунікативно-ситуативного підходу шляхом впровадження розробленої методики на уроках англійської мови у базовій середній школі. Застосування цього підходу продемонструвало позитивний вплив на розвиток діалогічної компетентності учнів. Вони виявили вищий рівень володіння навичками створення діалогів, їхньої логічної послідовності, адекватності мовленнєвих реакцій і застосування мовних засобів.

6. Результати підсумкового зрізу показали, що учні, які навчалися за методикою комунікативно-ситуативного підходу, досягли значно вищих показників у формуванні діалогічного мовлення порівняно з контрольними групами. Це свідчить про доцільність та практичну цінність впровадження цього підходу в освітній процес базової школи.

7. Використання комунікативно-ситуативного підходу потребує ретельної підготовки вчителя до уроку, включаючи створення автентичних комунікативних ситуацій, підбір відповідних матеріалів і організацію інтерактивних форм роботи.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що комунікативно-ситуативний підхід є ефективним інструментом у формуванні діалогічної компетентності учнів, повністю відповідаючи сучасним вимогам до навчання іноземних мов у базовій середній школі.

Список використаних джерел

1. Антипова М. В. Метод кейсів (case-study) [Електронний ресурс] М. В. Антипова. URL: http://mpfmargtu.ucoz.ru/metod/metodicheskoe_posobie-1.pdf (Дата звернення 18.03.24.)
2. Багрянцева О. Ситуація у навчанні граматики англійської мови. *English Language & Culture*. 2001. №34(82). С. 1-3 .
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. 2004. 344 с.
4. Бернацька О. В. Теоретичні основи соціокультурної компетенції в системі навчання майбутніх учителів початкової школи та іноземної мови. Збірн. Матеріалів Міжкафедрального методологічного семінару «Сучасні освітні стратегії формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи». Педагогічний ін-т Київського ун-ту ім. Б. Грінченка, Ін-т психології і соціальної педагогіки Київського ун-ту ім. Б. Грінченка. Київ, 2012. №10. URL: <http://www.psyh.kiev.ua>. (Дата звернення 12.05.24)
5. Биркун Л.В. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови. Переклад та адаптація. Биркун Л.В. Oxford: Oxford University Press, 1998. 480 с.
6. Бігич, О. Б., Бориско, Н. Ф., Борецька, Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: Теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів, 2013.
7. Бориско Н.Ф. Діалог культур: необхідність, можливості і межі // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні підходи до навчання іноземних мов та культур у новому тисячолітті». Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет економіки та права, 2012. С. 12–15.
8. Брецько І. І. Діалогічне мовлення – основа для розвитку здібностей міжособистісного спілкування. Педагогічні науки. 2016. С. 39–42.
9. Близнюк О. І. Ігри у навчанні іноземних мов: Посібник для вчителів. Київ: Освіта, 1997. 64 с

10. Бухбиндер В. А. Усна мова як процес і предмет навчання. Начерки методики навчання усного мовлення на уроках іноземної мови. Київ: КГУ, 2001. 568 с.
11. Васьківська О. Є. Діалог як засіб розвитку толерантності старшокласників. *Молодь і ринок*. 2016. № 7. С. 144–148.
12. Вища освіта. Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації: У 2 кн. Укладачі М.І.Панов, Ю.П.Битяк, Г.С.Гончарова та ін.; За ред. проф. М.І.Панова. Х.: Право, 2006. 688 с.
13. Волкова Н. П. Теоретичні та методологічні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Волкова Н.П. Луганськ, 2010. 44 с.
14. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети. *Шлях освіти*. 2001. № 3. С. 13–19.
15. Гапонова С.В. Сучасні методи викладання іноземних мов за кордоном. *Іноземні мови*. 1998. №1. С. 24–31.
16. Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87 (зі змінами в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6882019-%D0%BF>. (Дата звернення 05.06.24)
17. Зарічна О. В. Урок англійської мови як ресурс для розвитку навичок діалогічного спілкування. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2016. № 1 (83). С. 54–59.
18. Ісхакова Ф. С. Навчання правильної діалогічної мови. *Іноземні мови в школі*. 1996. №4. С. 4–57.
19. Казачінер О. С. Усі уроки англійської мови. 5 клас (за підручником О. Д. Карп'юк). Харків. Вид. група «Основа», 2014. 222 с.
20. Кащук М. Г. Особливості використання інноваційних методик у процесі навчання іноземної мови [Електронний ресурс]. URL:

http://ito.vspu.net/upload/zbirniku/imad/z_30/r5/osoblivosti_vucorustania_inovacin_uh.pdf. (Дата звернення 10.08.24.)

21. Кирильчук О. Б. Використання технології переконливої аргументації при навчанні вільного спілкування німецькою мовою. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2015. № 2. С. 152–156.
22. Коваль В. О. Лінгводидактичні основи навчання діалогічного мовлення школярів. Коваль О.В. *Збірник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2009. № 6. С. 2–8.
23. Козак С. В. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. „Теорія та методика професійної освіти”. Козак С.В.. Одеса, 2001. 21 с.
24. Колодько Т. М. Використання інтерактивних технологій у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя. Колодько Т.М. Система і структура східнослов'янських мов: До 85-річчя доктора філологічних наук, професора Брицина М.Я. Київ: Знання України, 2008. С. 275–282.
25. Колодязна В. В. Навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови за комунікативною методикою. *Англійська мова та література*. 2004. № 5. С. 4–9.
26. Крючков Г. Гуманістичний підхід у навчанні іноземних мов. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003 №1. С. 4–6.
27. Кузик О. В., Іпатій І. К. Формування навичок діалогічного та монологічного мовлення. Науковий огляд. Матеріали XIV Міжнародної Інтернет-конференції «Advanced technologies of science and education» URL: <http://intkonf.org/ipatiy-i-k-kuzik-o-v-formuvannya-navichok-dialogichnogotamonologichnogo-movlennya> (Дата звернення 12.05.24)
28. Леонт'єв А. А. Мова не повинна бути «чужою». Етнолінгвістичні аспекти викладання іноземних мов. Київ, 2009. 147 с.
29. Лівінгстоун К.М. Рольові ігри в навчанні іноземних мов. Вища школа, 2003. 169 с.

30. Лутай, Н.В., Бесараб Т.П. Метод case study у навчанні іноземної мови. . *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія». 2013. Вип. 37. С. 177–179.
31. Ляховицький М.В. *Методика викладання іноземних мов*; за заг. ред. Миролюбова А.А. Київ.: Вища школа, 2012. 159 с.
32. Ляшенко, О. І., Топузов, О. М. Науковий супровід модернізації змісту базової середньої освіти: проблеми і виклики. *Український педагогічний журнал*. 2021. №4. С. 29–36. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/247/194>. (Дата звернення 11.06.24.)
33. Мартинова, Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов: монографія. Київ. Вища школа. 2004. С.26–44.
34. Махінов В. М. Іншомовна комунікативна компетенція в контексті сучасних соціокультурних проблем фахової підготовки майбутніх вчителів. Махінов В.М. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 17. «Теорія і практика навчання та виховання»*. К. : НПУ, 2011. Вип. 17. С. 13– 23.
35. *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Навчальний підручник. Вид. 2-е виправлене і перероблене [Колектив авторів під керівництвом Ніколаєвої С. Ю.]*, 2002. 328 с.
36. Мільруд Р. П. Організація рольової гри на уроці. 2005. 230. с.
37. Мулик К. О. Принципи формування нової англomовної лексики соціально-педагогічної сфери. *Записки з романо-германської філології*. 2015. Вип. 2. С. 126–132.
38. Наконечна А. О. Особливості навчання діалогічного мовлення при вивченні англійської мови. *Збірник наукових праць національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2015. №2. С. 175–189.
39. Ніколаєва С.Ю. *Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підруч. для студ. Вузів./ Ніколаєва С.Ю., Бігич О.Б., Бражник Н.О.,*

Гапонова С.В., Гринюк Г.А., Олійник Т.І., Онищенко К.І., Петрашук О.П., Сажко Л.А.; ред.: Онищенко К.І. К.: Ленвіт, 1999. 319 с.

40. Носенко Є. Л. Шляхи реалізації комунікативного підходу до розвитку умінь і навичок іноземної мови. Іноземні мови у школі, 1990. №2. С.12–13.

41. Пентелюк М. І. Методика навчання іноземних мов в середніх навчальних закладах. Пентелюк М. І. Київ: Ленвіт, 2000. 264 с.

42. Петрашук О. П. Типи тестових завдань для контролю іншомовного говоріння учнів середньої школи. Іноземні мови, 1999. №1. С. 14–18.

43. Полонська, Т. К. Сутність компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі. Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; Інституту педагогіки НАПН України. Вип. 22 (1–2017). Ч 2. Кам'янець-Подільський. С.294–300.

44. Пометун О. І., Пироженко Л.С Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. , Київ: Ленвіт, 2002. 237 с.

45. Пометун О. І. Як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці. Пометун О.І. Доба, 2002. №2. С. 2–6.

46. Про освіту: Закон України. (2017) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (Дата звернення 09.06.24.)

47. Редько В. Г. Концептуальні засади визначення цілей, змісту і структури модельних навчальних програм з іноземних мов для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. Український педагогічний журнал, 2021. С. 116–125. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/263/206>. (Дата звернення 20.04.24.)

48. Редько В. Г. Теоретико-методичні засади компетентісно- діяльнісної технології навчання іноземних мов. *Fundamental and applied researches in practice of scientific schools: International Scientific Journal*. No. 2. Vol. 26. С. 313–320.

49. Редько В. Г. Дидактичні та методичні засади компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі: навчально-методичний посібник. Київ, 2020. С. 36–42.
50. Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова, С. І., Коваленко О. Я., та ін. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти, 2021, № 7. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Inozemni.movy.5-9-kl/Inoz.mov.5-9kl.Redko.ta.in.14.07.pdf>. (Дата звернення 18.07.24.)
51. Савченко О. Я. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти: Іншомовна галузь. Іноземна мова / розробл. Під кер.: наказ МОН України від 21.03.2018 № 268. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednyosvita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlya-rochatkovoyishkoli>. (Дата звернення 04.10.24.)
52. Сажко Л. А. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції у школах з поглибленим вивченням іноземних мов. *Іноземні мови*, 2011. № 1. С. 26–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/im_2011_1_4. (Дата звернення 08.07.24.)
53. Сидоренко О. В., Чуба В. О. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика. Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.
54. Склярєнко Н. К. Як навчати сьогодні іноземних мов (Концепція). *Іноземні мови*. 1995. №1. С.5–9.
55. Старобрянська К. Я. Психологічні особливості навчання усного мовлення. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна*. 2009. №. 1. С. 95–97.
56. Стойко С. В. Реалізація комунікативного підходу в навчанні іноземних мов на основі комунікативних фразеологічних одиниць. *Ткаченко Н.М. S-World*, 2013. №12. С. 5–11.

57. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. „Теорія та методика професійної освіти”. Луганськ, 2005. 87 с.
58. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології: Кол. моногр. Київ.: МАУП, 2005. 123 с.
59. Урбан М.А. Навчання за допомогою конкретних ситуацій. «Початкова школа»: науково-методичний журнал, 2005. № 1. С. 13–16.
60. Усенко М.Ф. Навчальні ігри на уроці англійської мови. «Початкова школа»: науково-методичний журнал, 2003. № 1. С. 12–15.
61. Файзиєва Ф. М. Умурова Л.Ш. Діалогічна компетентність при вивченні іноземної мови. *Молодий вчений*. 2015. №24. С. 1162–1164.
62. Халеева І.І. Основи теоретичного навчання сприймати на слух іноземну мову. Вища школа, 2011. 238 с.
63. Черниш В. В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні. *Іноземні мови*. 2011. № 3. С. 15–22.
64. Черниш В. В. Контроль рівня сформованості компетенції у діалогічному мовленні. Черниш В.В.. *Іноземні мови*, 2011. Вип. 1 (69). С. 9–16.
65. Черниш В. В. Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. *Навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах*. 2012. №4. С. 11–27.
66. Черпак О. Когнітивно-комунікативний метод навчання іноземної мови у ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://eur-lex.europa.euhttp://confesp.fl.kpi.ua/fr/node/994>. (Дата звернення 09.10.24)
67. Шевченко Є.А. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2005. № 24. С. 4–6.
68. Baker J. Essential Speaking Skills. Westrup Heather: Continuum International Publishing Group, 2003. 170 p.

69. Galvin Kathleen. The Basics of Speech: learning to be a competent communicator / Kathleen Galvin, Pamela Cooper. Mc Graw-Hill education, 1999. P. 6.
70. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. England: Pearson Education Limited. 2020.
71. Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference/Council of Europe, Education Communication. Strasbourg, 1998. 224 p.
72. Pinter A. M. Teaching Young Language Learners. Oxford: Oxford University Press. 2006. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union. 4.6. 2018. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7).
73. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 22 May 2018 on Key Competences for Lifelong Learning. Official Journal of the European Union. 4.6. 2018. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7).
74. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge, 1991. 171 p.
75. Rychen, D.-S. And Salganik, L.H. (2003). Key Competencies for Successful Life and Well – Functioning Society; Edited by Gottingen: Hogrefe and Huber Publishers. scientific journal. 2016. № 1(1). P. 39–42.

ДОДАТКИ

Додаток А

Контрольний зріз для визначення рівня сформованості діалогічної компетентності до початку експерименту

Етапи проведення контрольного зрізу

1. Підготовка

- Ознайомити учнів із загальними інструкціями щодо виконання завдань.
- Роз'яснити правила оцінювання, які використовуватимуться під час зрізу.
- Налаштувати учнів на комунікативну взаємодію.

2. Завдання

А. Розігрування діалогу за ситуацією (Role-Play)

Ситуація 1: Один учень грає роль туриста, який відвідав ваше місто, інший – місцевого жителя. Турист ставить питання:

- "How can I get to the nearest park?"
- "What is the best place to visit here?"

Місцевий житель відповідає, використовуючи фрази для опису напрямків та рекомендацій.

Мета: перевірити здатність учнів розуміти питання та формулювати змістовні відповіді.

Оцінювання:

- Чи розкрита тема?
- Чи доречно використовувалися фрази для опису?

В. Інтерв'ю (Interview Task)

Завдання: Учні попарно проводять інтерв'ю. Запитання можуть включати:

- "What do you like about your hometown?"

- "What is your favorite place to visit and why?"

Мета: оцінити вміння підтримувати розмову та відповідати на запитання, дотримуючись логіки.

Оцінювання:

- Наскільки різноманітна лексика?
- Чи є помилки в граматиці?

C. Ситуативний діалог (Situational Dialogue)

Ситуація 2: Ви зустріли друга біля школи і домовляєтеся, куди піти після уроків.

- "Hi! What are you doing after school today?"
- "Let's go to the shopping center! How can we get there?"

Мета: оцінити вміння використовувати мовленнєві кліше в реальних ситуаціях.

Оцінювання:

- Чи послідовний діалог?
- Чи використовуються відповідні фрази для запрошення, пропозицій та пояснень?

D. Дискусія (Group Discussion)

Завдання: Група учнів обговорює питання:

- "What makes your hometown special?"
- "Do you think your hometown needs more places for young people to spend time?"

Мета: оцінити здатність учнів висловлювати думки, аргументувати та взаємодіяти у групі.

Оцінювання:

- Чи доповнюють учні висловлювання один одного?
- Чи правильно вони будують аргументацію?

3. Рефлексія після контрольного зрізу

- Учні можуть коротко поділитися враженнями про виконані завдання: що сподобалося, що було складним.

- Вчитель записує основні помилки або проблеми для подальшого аналізу та роботи.

4. Оцінювання та аналіз результатів

Результати оцінюються за критеріями у балах (максимум 20 балів). Це допоможе визначити рівень діалогічної компетентності кожного учня та сформувати групи для подальшої роботи в межах експерименту.

Topic: "My Hometown"**Role-Play Task: "Asking for Directions in My Hometown"**

One student acts as a visitor asking for directions to popular places in their hometown, while the other student provides clear directions. Students should practice phrases like, "How can I get to...?" and "Is it far from here?"

Assessment Focus: Completeness of dialogue, fluency, and vocabulary usage.

Interview Task: "Describe Your Hometown"

Students will interview each other about their hometown. They can ask questions like, "What is your hometown famous for?", "Do you like living there?", "What places would you recommend to visit?"

Assessment Focus: Grammatical correctness, clarity of responses, and variety of vocabulary.

Discussion Task: "Is Your Hometown a Good Place to Live?"

Students will discuss the pros and cons of living in their hometown. They should talk about the weather, the people, the transport system, and local attractions.

Assessment Focus: Completeness of answers, relevance to the topic, and fluency.

Picture Description Task: "Describe a Landmark from Your Hometown"

Students are shown a picture of a famous landmark from their hometown (e.g., a park, a building, a statue). They must describe it in detail, explaining its appearance and why it's important.

Assessment Focus: Descriptive language, grammatical accuracy, and coherence.

Peer Evaluation: "Talking About My Favorite Place in My Hometown"

Students pair up and talk about their favorite place in their hometown. They should describe the place, explain why it's special to them, and what activities they enjoy there.

Assessment Focus: Pronunciation, fluency, and vocabulary range.

Situational Dialogue: "Making Plans to Meet in My Hometown"

In pairs, students create a dialogue where they plan to meet in their hometown. They should ask each other about meeting points, how to get there, and what time works best.

Assessment Focus: Informational richness, functional language use, and vocabulary variety.

Problem-Solving Task: "What Should Tourists Do in Our Hometown?"

One student acts as a tourist asking for advice, and the other gives suggestions about the best activities for tourists in their hometown.

Assessment Focus: Pronunciation, coherence, and grammatical correctness.

Storytelling Task: "A Day Out in My Hometown"

One student tells a story about a memorable day spent in his hometown. Other student interrupts asking for more information about what he did, where he went, and who he was with.

Assessment Focus: Completeness of the narrative, fluency, and variety of expressions.

Debate Task: "Should We Build More Parks in Our Hometown?"

Students are split into two groups and debate whether more parks should be built in their hometown. They should present arguments for and against the idea.

Assessment Focus: Clarity, grammar, and vocabulary usage in an argumentative context.

Dialogue Completion: "Ordering Food at a Restaurant in My Hometown"

Students complete a dialogue where they order food at a restaurant in their hometown. They should use polite phrases and specific details about the menu.

Assessment Focus: Functional adequacy, coherence, and vocabulary variety.

Speed Round: "What Can You Do in Your Hometown?"

The teacher asks students quick-fire questions about things to do in their hometown, such as, "Where can we go swimming?", "Is there a zoo?", and "What can we see in the city center?" Students must respond quickly and correctly.

Assessment Focus: Pronunciation, speed of response, and accuracy.

Group Discussion: "The Best Season in My Hometown"

Students discuss the best season in their hometown, including weather, festivals, and special events. They should explain why they like that season the most.

Assessment Focus: Fluency, variety of vocabulary, and grammatical correctness.

Scenario Task: "Introducing a Friend to My Hometown"

In pairs, one student introduces their hometown to the other, explaining the most interesting places to visit, the history, and the culture of the area.

Assessment Focus: Communication accuracy, vocabulary variety, and grammatical correctness.

Opinion Sharing Task: "What Makes Our Hometown Unique?"

Students share their opinions about what makes their hometown special and what they love most about it.

Assessment Focus: Completeness of the explanation, fluency, and use of varied vocabulary.

Dialogue Creation: "Planning a Family Visit to Local Attractions"

Students work in pairs to create a dialogue about planning a visit to local attractions (e.g., museums, parks). They discuss what to bring, when to go, and how to get there.

Assessment Focus: Completeness of information, use of functional language, and coherence.

Конспект уроку з англійської мови для учнів 5-го класу

Form: 5

Topic: My Hometown

Objectives:

- To develop students' speaking and listening skills.
- To involve students in communicative activities through pair and group work.
- To encourage students to use English creatively.

Materials:

- Fiona Beddall, Jayne Wildman, Katherine Stannett, Carolyn Barraclough “Next Move” textbook.
 - Audio files.
 - Pictures of landmarks.
 - Handouts with role-play scenarios and vocabulary tasks.
-

Lesson Structure

I. Beginning of the Lesson (5 minutes)

1. **Greeting** (1 min.)
 - Teacher: "Good morning, everyone! How are you today?"
 - Students respond briefly.
 2. **Warm-Up** (4 min.)
 - **Game:** "*Guess the Place.*"
 - Teacher describes a place in a typical town (e.g., "It's a place where you can borrow books").
 - Students guess: "It's a library!"
-

II. Main Part of the Lesson (35 minutes)

1. **Vocabulary Building** (5 min.)

- Teacher introduces key phrases for the lesson:
 - Asking for directions: *“How can I get to...?”*, *“Is it far from here?”*
 - Describing places: *“It’s a quiet park near the city center”*, *“You can find delicious food there”*.
 - Quick drill practice with students repeating phrases.
2. **Role-Play Task: "Asking for Directions in My Hometown"** (7 min.)
- **Activity:**
 - One student acts as a visitor asking for directions to popular places in their hometown.
 - The other student provides directions.
 - Practice phrases: *“How can I get to...?”* and *“Turn left, go straight...”*
3. **Interview Task: "Describe Your Hometown"** (7 min.)
- **Activity:**
 - Students pair up and interview each other.
 - Example questions: *“What is your hometown famous for?”*, *“What places would you recommend to visit?”*
4. **Picture Description Task: "Describe a Landmark from Your Hometown"** (5 min.)
- **Activity:**
 - Teacher shows pictures of famous landmarks.
 - Students describe the landmarks using phrases like *“It’s a beautiful park...”*, *“People go there to...”*
5. **Discussion Task: "Is Your Hometown a Good Place to Live?"** (6 min.)
- **Activity:**
 - Students form small groups to discuss pros and cons of living in their hometown.
 - Discuss aspects like weather, transportation, and local attractions.
6. **Peer Evaluation Task: "My Favorite Place in My Hometown"** (5 min.)

- **Activity:**
 - Students talk about their favorite places, explaining why they are special and what activities they enjoy there.
 - Partners provide feedback on clarity and fluency.
-

III. Conclusion (5 minutes)

1. Reflection (2 min.)

- Teacher asks:
 - *"What did you enjoy most about today's lesson?"
 - *"What new phrases did you learn?"*
- Students share brief responses.

2. Homework:

- Write a short paragraph (5-6 sentences) about your favorite place in your hometown. Use descriptive language and explain why it's special to you.